

Siva ekonomija

Gergorić, Antonio

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:044798>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ANTONIO GERGORIĆ
SIVA EKONOMIJA

Diplomski rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

ANTONIO GERGORIĆ
SIVA EKONOMIJA

Diplomski rad

Student: Antonio Gergorić

JMBAG: 0303058877

Studijski smjer: Marketinško upravljanje, redovni student

Kolegij: Mikroekonomija

Mentor: izv.prof.dr.sc. Daniel Tomić

Pula, ožujak 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije, smjera _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Diplomski rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____, _____ godine.

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Pojam siva ekonomija	4
3. Siva ekonomija u svijetu	9
4. Siva ekonomija Hrvatske	13
4.1. Siva ekonomija unutar Vlade Republike Hrvatske.....	16
4.2. Siva ekonomija Istarske županije	23
4.3. Siva ekonomija grada Pule	26
5. Primjeri sive ekonomije u začetcima Republike Hrvatske kao društveno- ekonomska pojava.....	29
6. Siva ekonomija u turizmu.....	35
7. Rad na „crno“.....	45
8. Fiskalizacija u Hrvatskoj	52
9. Zaključak	58
Literatura	61
Popis slika	66
Sažetak.....	67
Summary	68

1.Uvod

Čovjek je živo biće prepuno neophodnih potreba koje mu omogućuju postojanje. Kako bi preživio a posljedično i učinio život ugodnijim čovjekova potreba je kontinuirana, prvenstveno za vodom, hranom, kisikom, suncem i mnogim drugim faktorima neophodnim za život. Moglo bi se reći da je „čovjek slagalica potreba“, ovisno o životnoj fazi u kojoj se nalazi, vremenskom okviru u kojem biva i okolnostima koje ga okružuju temelji svoje preferencije. Objektivno trebalo bi uzeti u obzir i potrebu za životom u zajednici iz jednostavnog razloga čovjeka kao društvenog bića te genetike koja seže daleko u povijest odnosno čovjekovu evoluciju vezanu za život prvobitno u čoporu te kroz povijest kao i danas u društvenoj zajednici.

Usporedbom sadašnjosti, modernog doba sa začetcima čovječanstva ne nailazimo na veće, bitne promjene u smislu osnovnih čovjekovih potreba koje označavaju preduvjet života ali u svakom drugom pogledu razlika je poprilično jasna. Nova saznanja, životne nastambe, način života i pojava znanosti čine bitnu promjenu u kvaliteti i duljini života. Težnja za napretkom i kontinuirana pohlepa tjeraju čovjeka na stalne promjene u želji za boljim životom. Vjerojatno je upravo pohlepa razlog zbog kojeg je nastala ekonomija. Pojedinac želi više, teži boljem životu od ostatka društva. Pohlepa je „klopka“ koja nalaže čovjeku kako nikada nije dovoljno, nezasitno traži još više sa svakim novim životom premda je tijekom svakog života razuvjerala pojedinca da se pohlepa obije o glavu. Pitanje je vremena u kojoj fazi života dolazi do triježenja ali stvari ostaju iste, iz generacije u generaciju. Takva pojava prati čovjeka dan danas a vjerojatno će je biti dokle je i ljudi.

Ljudi se uglavnom teško nose s tuđim uspjehom a kako samostalna disciplina i volja za napretkom nedostaje jer iziskuje mukotrpan put i mnogo odricanja u većini slučajeva je lakše ne priznati vlastiti neuspjeh. U potrazi iz očajja, zbog nemogućnosti prihvaćanja stvarnosti u kojoj se nalazi čovjek traga za zaobilaznim putevima, prečicama odnosno raznim kraticama do trenutnog zadovoljstva, uspjeha preko noći. Moglo bi se reći da postoje dvije skupine ljudi, uspješni i oni koji bi to željeli biti. Zbog želje za uspjehom preko noći čovjek je sklon na svakojake društveno neprihvatljive

oblike ponašanja, pa čak i one ekstremnijeg oblika koji se često ne uklapaju sa zakonskom regulativom te predstavljaju začetak sive ekonomije. Ekonomija je sila koja ne poznaje granice, valute, vrijeme i mjesto već povezuje ljude na direktan i indirektan način te tako nastaje zatvoreni krug kolanja novca. Do primjene radnji izvan zakonskih okvira najčešće dolazi zbog nedostatka stručnih kompetencija, morala i društvene neodgovornosti provoditelja i sudionika.

Motivacija za odabir i pisanje o temi „Siva ekonomija“ proizlazi iz znatiželje za pronalaženjem novih informacija, naprednijim razumijevanjem tržišta i rješenja koja pomažu odgovoriti na pitanje kako se prilagoditi tržištu uz ostvarivanje vlastite koristi. Uz tradicionalnu vrijednost, svima poznatu zaradu „golim“ socijalnim radom, postoji i druga strana koja zahtjeva višu razinu znanja, volje i elana koja ukazuje kako bi se od tržišta mogle iskoristiti i znatno veće pogodnosti zarade za sličnu količinu utrošene energije, što na kraju i jest cilj gotovo svakog pojedinca. Manje rada za više novaca.

Cilj rada je ukazivanje na neizbježnu, globalno prisutnu sivu ekonomiju. Ukazati na razliku između formalne i neformalne odnosno sive ekonomije, te usporediti njihovu mikro i makro razinu. Čovjek koji se bori protiv sive ekonomije bilo na mikro ili makro razini vjerojatno će potratiti život bezuspješno jer svaki pojedinac želi prisvojiti maksimalnu korist i učinit će sve u svojoj moći da to i ostvari. Nekolicina pomiče granice, dopušta si više no što bi trebala a to su često gledajući sa strane zakona nelegalne radnje koje djeluju upravo u području sive ekonomije. Također cilj je razumjeti djelovanje sive ekonomije, gdje i na koji način se pojavljuje, kako utječe i koje posljedice ostavlja na tržištu. Kroz rad su obrađeni najvažniji elementi sive ekonomije kao zastupljenost, posljedice, predvodnici i njihove strategije, segmenti tržišta u kojima se najčešće pojavljuje i sl.

U posljednjem poglavlju nalaze se zaključci koji su proizašli iz analize istraživane problematike. Temeljen navedenih ciljeva ovoga rada mogu se definirati sljedeće hipoteze:

H1: Siva ekonomija kao sastavni dio ekonomije.

H2: Trend rasta sive ekonomije u Hrvatskoj.

Za što realniji prikaz slike/stanja sive ekonomije na tržištu korištene su prvenstveno deduktivna, statistička i komparativna metoda, uz povremenu uporabu metoda klasifikacije, generalizacije i apstrakcije. Na temelju statističkih pokazatelja kod sive ekonomije najvažniji je udio na tržištu te je time stvoren temelj za komparativnu metodu između raznih segmentacijskih podjela poput geografskog područja. Na posljertku slijedi vjerojatno najznačajniji dio, deduktivni zaključak.

U prvom dijelu rada pojam siva ekonomija pojašnjen je putem definicije, klasifikacije odnosno teorije, nakon čega je potkrijepljen empirijskim radovima. Koncept rada započinje s pogledom na makro razini koji se tijekom rada približava a u konačnici i prelazi na mikro razinu, odnosno prvobitno je riječ o globalnoj situaciji, sivoj ekonomiji u svijetu, nakon čega je fokus na Europi, zatim Republici Hrvatskoj, Istarskoj županiji i gradu Puli. Sljedeće poglavlje odnosi se na neformalni rad odnosno rad na crno, to poglavlje predstavlja temelj za poglavlje sive ekonomije u Hrvatskom turizmu i poglavlje fiskalizacije u Republici Hrvatskoj. Na posljertku dolazi do rekapitulacije istraživanja te donošenje konačnog odgovora na postavljene hipoteze u svrhu iskazivanja cilja ovoga rada.

2. Pojam siva ekonomija

Siva ekonomija predstavlja vrlo široku pojavu, obuhvaća razne pojmove i može biti definirana na mnogobrojne načine. Diljem svijeta uživa razne nazive čiji je cilj na najbolji i najkraći način opisati njezinu pojavu odnosno djelovanje: podzemna ekonomija, neformalna ekonomija, ilegalna ekonomija, tajna ekonomija, neprijavljena ekonomija, neformalna ekonomija, crna ekonomija, paralelna ekonomija, ekonomija iz sjene, skrivena ekonomija i sl. Sudionici neformalnog sektora svojim djelovanjem nastoje izbjeći formalni sustav, društvena pravila i propise odnosno zakone a u konačnici i državne namete. Moglo bi se reći da je siva ekonomija širi pojam od ekonomije jer obuhvaća gotovo sve radnje koje obuhvaća i legalna ekonomija plus ilegalne radnje čije je djelovanje mimo zakona. U suštini siva ekonomija predstavlja sve gospodarske aktivnosti nad kojima Vlada nema kontrolu, a cijela „drama“ nastaje zbog nemogućnosti naplate poreza.

Može se reći da je siva ekonomija grana ekonomije koja obuhvaća radnje: ilegalnog gospodarstva, neprijavljenog gospodarstva, neformalnog gospodarstva i neregistriranog gospodarstva (Feige, 1990):

- a) Ilegalno gospodarstvo – proizvodnja, distribucija i konzumacija dobara koje nisu u skladu sa zakonom odnosno zakonom su kažnjive, te neprijavljivanje stečenih finansijskih koristi od navedenih aktivnosti. Trgovina odnosno krijumčarenje oružjem, drogom, duhanom, lažnim novčanicama i tome sl. Predstavlja najgori oblik sive ekonomije, zakon se krši maksimalno u svakom pogledu, novac se stječe nelegalnim aktivnostima te u konačnici nije prijavljen. Neprijavljivanjem stečenih finansijskih sredstava kršitelj zakona može ostvariti dodatne finansijske pogodnosti poput pomoći ili potpore od strane države za svoju imovinsku korist.
- b) Neprijavljeno gospodarstvo – proizvodnja, distribucija, konzumacija dobara i ostale aktivnosti koje se provode u svrhu vlastitog blagostanja, koje nisu prijavljene a zakonom je predviđena prijava. Primjerice vodoinstalater koji ima prijavljen obrt nakon izvršene usluge ne izdaje račun već utaji novac direktno u vlastiti „džep“ radi većeg prihoda odnosno blagostanja.

- c) Neformalno gospodarstvo – predstavlja aktivnosti unutar poduzeća pomoću kojih se umanjuju troškovi odnosno obveze poduzeća kršenjem administrativnih pravila. Primjerice vlasnik društva s ograničenom odgovornošću u privatne svrhe za vrijeme radnog vremena i/ili izvan radnog vremena koristi službeno vozilo čije popratne troškove podmiruje iz financijskih sredstava poduzeća. Tako troškove transporta i ubrzanu amortizaciju snosi poduzeće, troškovi se knjiže pod poslovne rashode i tako umanjuju ukupnu dobit poduzeća. Iznos poreza na dobit raste paralelno s dobiti, što veća dobit veći porez je veći i obrnuto. Zaključno u primjeru se povećanjem rashoda plaća manji porez na dobit i na taj način potkrada država.
- d) Neregistrirano gospodarstvo – predstavlja aktivnosti koje bi bile legalnog karaktera da je njihovo obavljanje prijavljeno državi od strane provoditelja aktivnosti. Tipični primjer je „rad u fušu“, gdje provoditelj aktivnosti radi uobičajene poslove bez formalnog obrta, firme ili ukoliko je zaposlenik ugovora o radu. Primjerice keramičar koji nema prijavljeni keramičarski obrt već poslovanje vrši mimo strane zakona te zadržava kompletne financijske prihode, bez plaćanja poreza, mirovinskog i ostalih nameta.

Siva ekonomija općeprisutna je pojava koja se bez izuzetka proteže od najrazvijenijih zemalja do potpuno neuređenih područja. Do njezine pojave dolazi ostvarenjem prihoda, zapravo bilo kakve vrste materijalne i/ili nematerijalne koristi koja se ostvaruje radnjama koje nisu u skladu sa zakonom odnosno zakonom su zabranjene. O tome koliko je zahtjevno pratiti razvoj i tijek sive ekonomije svjedoče i pokušaji Hrvatskog sabora s prijedlozima zakona o suzbijanju rada na crno, koji bi državnim inspektorima omogućio znatno veće ovlasti poput: ulaska u privatne kuće, garaže te poslovne objekte a sve na temelju dojave o neregistriranoj djelatnosti odnosno radu na crno (Šunjerga, 2011).

O sivoj ekonomiji unutar Republike Hrvatske pisao je i ugledni hrvatski znanstvenik dr.sc. Željko Lovrinčević zajedno s aktualnim ministrom financija Republike Hrvatske dr.sc. Zdravkom Marićem i dr.sc. Davorom Mikulićem s ekonomskog instituta u

Zagrebu. Istraživanjem su došli do zaključka kako u gospodarstvu svake zemlje postoji ekonomska aktivnost koja nije/ne može biti obuhvaćena statističkim istraživanjima a što je neophodno kako bi BDP odnosno bruto domaći proizvod svake zemlje mogao biti prikazan u međunarodnoj metodologiji u svrhu statističke usporedbe zemalja (Lovrinčević, Marić i Mikulić, 2006). Ispravnost podataka koji čine ukupan BDP od izuzetne je važnosti. Pogrešni podatci mogli bi uputili na nevjerodostojan zaključak o realnom prikazu gospodarske aktivnosti a što bi posljedično moglo uzrokovati ozbiljne probleme ukoliko dođe do implementacije pogrešne ekonomske politike. Zemlje članice Europske unije mnoge pogodnosti od europskih fondova stječu na osnovi BDP-a po stanovniku.

Izravni utjecaj na manjak ostvarenja državnih prihoda ostvaruje se kroz udio sive ekonomije. Dolazi do oportunitetnog troška države zbog manje plaćenog poreza u odnosu na potrebe društva, što se u konačnici rješava kompenzacijom povećanja poreznih stopa čiji rast dodatno opterećuje članove društva kojima je namijenjen. Povećanjem nameta povećavaju se i troškovi što rezultira smanjenom konkurentnošću a što za kontraefekt može izazvati daljnji porast sive ekonomije.

Empirijska istraživanja Normana Loayza, (1996) svjedoče o povezanosti sive ekonomije i poreznih prihoda države. Što je manja stopa sive ekonomije unutar zemlje to će porezni prihod biti značajniji. Pojedincima je lakše podmiriti nižu stopu poreznih opterećenja odnosno što je stopa poreznog opterećenja niža bit će dostupnija većem broju građana. S druge strane za državu bi trebalo biti ekonomičnije i sigurnije ubirati novac od strane većeg broja građana kroz niža porezna opterećenja nego obratno. Rast prihoda u državnoj blagajni posljedično rezultira poboljšanjem javnih usluga i javnih dobara U zemljama gdje je porezno opterećenje iznad optimalnog BDP ima spori rast dok je stopa nezaposlenosti u porastu, što je i prirodna ravnoteža.

Patrick K. Asea (1996) iznio je suprotan stav glede sive ekonomije. Prema njemu neformalni sektor gospodarstva može pozitivno utjecati na razvoj tržišta. U prvom planu povećanjem izvora financiranja, jačanjem privatnog sektora te u konačnici pozitivnim obolom na institucionalne promjene.

Friedrich Schneider i Dominik H. Enste (2000) uočili su pozitivne posljedice sive ekonomije. Istraživanjima su došli do zaključka da se više od dvije trećine ukupne zarade ostvarene djelovanjem sive ekonomije u konačnici potroši u službenom gospodarstvu uglavnom s primarnim ciljem „pranja novca“ što u konačnici posljedično puni državni proračun putem plaćanja državnih nameta.

Adam Markus C. i Victor Gingsburg (1985) prikazali su pozitivnu uzročno posljedičnu vezu između rasta sive ekonomije i formalne ekonomije. Iz njihovih zaključaka proizlazi da pri niskim troškovima sive ekonomije uz pritom paralelno provođenje ekspanzivne fiskalne politike može doći do podjednakog utjecaja i na formalni i na neformalni sektor.

Postoje različite metode mjerenja u smislu procjene sive ekonomije. Odabir za korištenje određene metode za pojedinu zemlju ovisi o specifičnostima gospodarstva, poreznom i pravnom sustavu a prema Lovrinčeviću, Mariću i Mikuliću (2006):

a) Izravne metode:

- i. ankete,
- ii. porezne revizije.

b) Neizravne metode:

- i. razlika porezne statistike i nacionalnih računa,
- ii. razlika primitaka i izdataka – makro pristup,
- iii. razlika primitaka i izdataka – mikro pristup,
- iv. tržište radne snage,
- v. gotovina u optjecaju,
- vi. metoda transakcija,
- vii. metoda uporabe podataka o fizičkim inputima.

Kod formalne ekonomije postoji ograničena odgovornost na poslovne zadatke djelatnika unutar poduzeća kao i samih poduzeća, primjerice d.o.o. odnosno punim nazivom društvo s ograničenom odgovornošću predstavlja poslovni subjekt s ograničenom odgovornošću koje za svoje obveze odgovara cijelom svojom imovinom (Zakon o trgovačkim društvima, 2019). Po pitanju sive ekonomije dolazi do obratne

situacije u kojoj odgovorna osoba odgovara cjelokupnom privatnom imovinom ukoliko za to postoji valjani razlog. S druge strane putem formalne ekonomije može se ostvariti pravo na sigurnu plaću i sigurno radno mjesto, zdravstveno i mirovinsko osiguranje i tome sl., dok u neformalnom sektoru to nije slučaj, štoviše djelatnici su u potpunosti nezaštićeni i prepušteni sami sebi.

3. Siva ekonomija u svijetu

U rujnu 2015. godine otkrivena je jedna od najvećih afera u povijesti automobilske industrije tzv. „Dieselgate“ od strane Njemačkog proizvođača automobila Volkswagen-a koji je prodao više od 11 milijuna motornih vozila s ugrađenim ilegalnim softverom. Zbog prevelikog zagađenja zraka, odnosno prevelike količine štetnih plinova poput: dušikovog oksida, ugljikovodika, nemetanskog ugljikovodika, ugljičnog monoksida i ostalih čestica koje ispuštaju motorna vozila Europska unija uvela je Europske standarde emisije koji definiraju prihvatljive granice po pitanju ispušnih plinova za nova vozila koja se prodaju u zemljama članicama Europske unije (Martinčević, 2019).

Prema visini iznosa prosječne emisije ugljičnog dioksida motornog vozila kreira se i visina novčane naknade na način da se od motornog vozila oduzme najmanji izmjereni iznos te se pomnoži s određenim iznosom u kunama za jedan g/km CO₂ (Carinska uprava Republike Hrvatske, 2020).

Slika 1. Prikaz trošarine prema g/km CO₂ za dizelsko gorivo

	Emisija CO ₂ (g/km)			ON u kn	Iznos u kn za 1 g /km CO ₂
prva skupina	70	do	85	185	55
druga skupina	85	do	120	1.010	175
treća skupina	120	do	140	7.135	1.150
četvrta skupina	140	do	170	30.135	1.250
peta skupina	170	do	200	67.635	1.350
šesta skupina	200	do		108.135	1.450

Izvor: Carinska uprava (2020. godine)

Što je veća emisija CO₂ to će posljedično biti veći i novčani iznos neophodne trošarine. Volkswagen je zbog nedovoljno razvijene tehnologije koristio dizel motore čija je prosječna emisija CO₂ grama po kilometru bila poprilično visoka. Kako nisu imali tehnološko rješenje a željeli su ostati konkurentni svjesno su programirali

softver koji su instalirali unutar svakog pojedinog automobila, njegova zadaća bila je da prilikom izvođenja eko-testa lažira podatke o emisiji CO₂.

Američka agencija za zaštitu okoliša prva je razotkrila nezakonito poslovanje Volkswagen-a, prema njihovim izvještajima Volkswagen-ovi automobili ispuštali su do 40 puta više dušikovog dioksida naspram propisane razine od strane zakona. Prevara se odvijala na način da je nelegalni softver automobila prepoznao testiranje te u tom slučaju ograničio snagu motora, što bi posljedično pokazalo značajno niže vrijednosti emisije štetnih plinova u odnosu na stvarnost (EPA, 2020).

Nepravilnosti u poslovanju moguće je pronaći u svakoj vrsti industrije. Istočna Europa godinama se suočavala s prehrambenim proizvodima niže kvalitete u odnosu na zapadnu Europu. Riječ je o proizvodima koji bi trebali biti identični jer dolaze od istog proizvođača no nekako se često dešava da je proizvod istog proizvođača na istočnom tržištu proizveden od namirnica nešto niže kvalitete naspram zapada. U 2017. godini Robert Fico, tadašnji premijer Slovačke zatražio je od Europske komisije očitovanje po pitanju kvalitete prehrambenih proizvoda iste marke koje se stavljaju na tržište istočne i zapadne Europe. Jedan od poznatijih proizvođača koji je razotkriven da istočnom tržištu „uvaljuje“ slabiju kvalitetu pod istim imenom Ferrero. Razlika je uočena na jednom od njihovih najpoznatijih proizvoda, Nutella namazu.

Istraživanje provedeno od strane Europske komisije iznenadilo je rezultatima, jedna trećina ispitanih proizvoda sadrži razlike u kvaliteti, na razini Europske unije. Nakon razotkrivanja oglasio se i sam Ferrero priznajući propuste. Obećali su promjene poslovne prakse kako bi kupci diljem Europske unije uživali istu kvalitetu. Nakon ovog i sličnih skandala te naknadnih analiza prehrambenih proizvoda diljem Europske unije u siječnju 2019. godine Odbor za unutrašnje tržište i zaštitu potrošača Europskog parlamenta usvojio je zakon kojim se zabranjuje prodaja naizgled identičnih proizvoda koji su zapravo različite kvalitete u Europskoj uniji (Zagreb info, 2019). Nakon navedenih primjera sive ekonomije u formalnom sektoru na red dolazi neformalni sektor.

Međunarodna organizacija rada (ILO, 2018) izvijestila je kako je više od 61 posto zaposlenog svjetskog stanovništva čini neformalnu ekonomiju. Prema izvješću u

neformalnom sektoru radi dvije milijarde ljudi a najčešće se radi građanima zemalja u razvoju, gdje su loši uvjeti rada, slaba socijalna zaštita, gotovo nepostojeća prava radnika i tome sl. U neformalnoj ekonomiji rada predvodi Afrika s više od 85 posto rada na crno, slijedi je Azija s više od 68 posto neformalno zaposlenih, zatim Arapske države s također više od 68 posto, Sjedinjene Američke Države s 40 posto i na poslijetku Europa i centralna Azija s okvirno 25 posto svaka. Prema izvješću zemlje u razvoju čine 93 posto od ukupnog rada na crno.

U ilegalnom radu prednjače muškarci sa 63 posto zaposlenih unutar sive ekonomije dok žene čine tek nešto više od 58 posto. Od ukupne brojke od dvije milijarde zaposlenika unutar sive ekonomije muškarci čine milijardu i 260 milijuna a ostatak od 740 milijuna žene. Žene obično obavljaju najugroženije poslove u većini zemalja s nižim i srednjim standardom. Prema procjenama najugroženiji su poljoprivredni poslovi, s najvišim postotkom rada na crno od preko 90 posto. Obično se ilegalne djelatnosti obavljaju u ruralnim područjima, čak dvostruko više nego u samim gradovima. Prema istraživanju obrazovanje značajno utječe na kasnije opredjeljenje za rad u formalnom odnosno neformalnom sektoru, prema tome većina djelatnika rada na crno imaju nisko obrazovanje, dok većina legalno zaposlenih ljudi ima barem srednju stručnu spremu ili više. Istraživanje također pokazuje da je siromaštvo prisutnije kod prakticiranja rada na crno (ILO, 2018). Utajom poreza, neprijavlivanjem prihoda, radom na crno i u svim ostalim oblicima sive ekonomije država nema uvid u vjerodostojno financijsko stanje građana. „Prljavi novac“ ulijeva se u proračun i na taj način remeti tržišnu ravnotežu a osim toga pokreće i mnoge ilegalne kao i kriminalne radnje koje ne bi funkcionirale da nisu financijski praćene. Tako su zapravo države s visokom stopom kriminala države s visokom stopom sive ekonomije.

Top 10 zemalja s najvišom stopom kriminala u svijetu :

- a) Venezuela - 84,49 %
- b) Papua Nova Gvineja - 81,93 %
- c) Južna Afrika - 77,49 %
- d) Afganistan - 76,23 %
- e) Honduras - 76,11 %

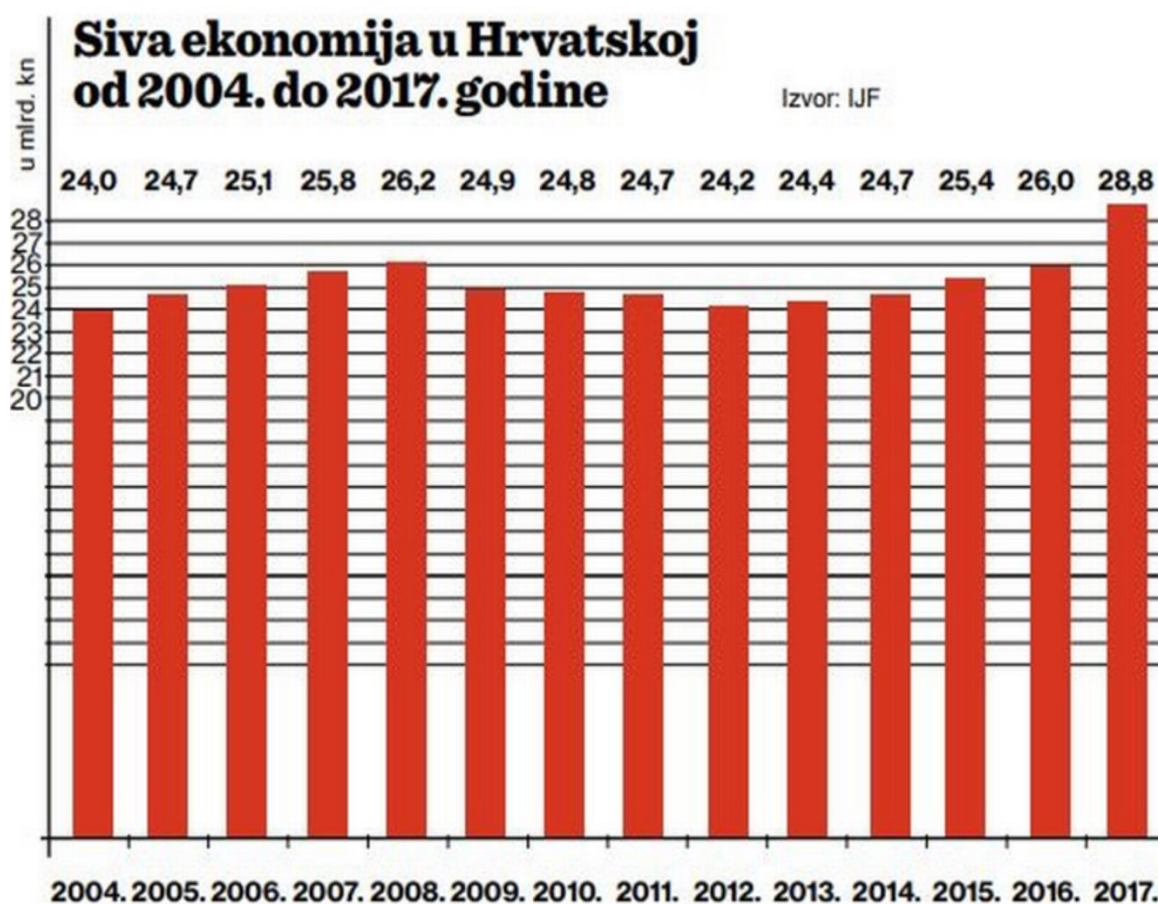
- f) Trinidad i Tobago - 73,19 %
- g) Brazil - 68,88 %
- h) Peru - 68,15 %
- i) Salvador – 67,96 %
- j) Gvajana – 67,66 %

Prema statističkim pokazateljima svjetske populacije jasno je vidljivo da se većina zemalja s najvišom stopom kriminala nalazi u središnjoj i južnoj Americi, što su ujedno i najpoznatiji dijelovi svijeta po pitanju narkotika (World Population Review, 2020). Republika Hrvatska nalazi se u donjem djelu liste zemalja s najvećom stopom kriminala u svijetu, odnosno na 115. poziciji od 129. obrađenih zemalja sa stopom od 24,71 posto, te je po visini stope kriminala uspoređujući zemlje članice Europske unije slična s: Danskom, Austrijom, Finskom, Slovenijom itd. Na začelju, s najmanjom stopom kriminala nalazi se Katar s 11,86 posto, zatim Tajvan s 15,65 posto te Ujedinjeni Arapski Emirati s 15,52 posto (Numbeo, 2020).

4. Siva ekonomija Hrvatske

Prema statističkom prikazu Instituta za javne financije može se vidjeti da je u godinama uvođenja i implementiranja tehnologije fiskalizacije siva ekonomija u Republici Hrvatskoj lagano stagnirala. Sljedećih nekoliko godina zabilježen je blaži porast dok se ekspanzija uočava u 2017. godini, vjerojatno nakon što su se privatnici uvjerali u propuste sustava fiskalizacije, odnosno pronašli način kako ipak ne bi prikazali baš sav promet. Po pitanju dinamike rasta siva ekonomija i formalna ekonomija međusobno su povezane. U razdoblju od 2004. godine do 2008. godine porast sive ekonomije je konstantan nakon čega dolazi do svjetske ekonomske krize odnosno do preokreta u kojem siva ekonomija gubi uzlazni trend naredne 4 godine, nakon čega se ponovno opravilja s povećanjem trenda iz godine u godinu. Generalno gledajući graf ima uzlaznu tendenciju.

Slika 2. Razvoj sive ekonomije u Hrvatskoj kroz godine

Izvor: Institut za javne financije (2018. god.)

Glavi grad Republike Hrvatske je ujedno i najveći grad s najvećim proračunom odnosno vjerojatno i najvišim stupnjem sive ekonomije Hrvatske. Prvi čovjek grada Zagreba, gradonačelnik Milan Bandić najpoduzetniji je gradonačelnik u cijeloj Hrvatskoj. Tome svjedoči činjenica da gospodin Bandić trenutno šesti put obnaša dužnost gradonačelnika Zagreba, što nitko nikada u povijesti toga grada nije uspio.

Milan Bandić povezan je s mnogobrojnim aferama koje su proizašle iz pripajanja legalne i ilegalne ekonomije. Bandić se nije libio podijeliti s javnošću svoje mišljenje nakon izlaska iz Remetinca pokušavajući pritom obraniti sebe i pojasniti situaciju u političkoj fronti Hrvatske. Izjavio je „Svatko tko u Hrvatskoj politici nešto vrijedi, bio je najmanje tri mjeseca u zatvoru“ (Mlačić, 2019).

Aktualnom gradonačelniku Zagreba sudi se još od prosinca 2015. godine pa do dan danas. Riječ je o aferi Agram, sumnjiči se da je iskorištavao svoj položaj odnosno utjecaj kako bi pogodio tvrtki C.I.O.S. koja je u vlasništvu Petra Pripuza koja je na taj način dobila poslove odvoza smeća u Zagrebu (Dnevno, 2019). U međuvremenu usprkos nizu teških optužbi Milan Bandić odnosno grad Zagreb i dalje uredno posluje s Pripuzovim poduzećima, te su sklopljena tri nova ugovora vrijedna gotovo 22 milijuna kuna a sklapanje još 2 posla vrijednih 36 milijuna kuna privodi se samome kraju.

USKOK odnosno „Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta“ bavi se istraživanjem iznad spomenutog spornog posla između Grada Zagreba i poduzeća čiji je vlasnik Petar Pripuz, istraga je pokrenuta još u listopadu 2013. godine. USKOK vjeruje da je posao bio namješten Pripuzovim poduzećima na način da je gradonačelnik iskoristio svoj položaj kako bi naredio Željku Horvatu svom posebnom višem savjetniku i glavnom koordinatoru za otpad Grada Zagreba da poduzme sve potrebne mjere kako bi Pripuzovo poduzeće Ce-Za-R dobilo posao zbrinjavanja otpada. Posao je potpisan po ažurnom postupku bez provedbe propisanog postupka javnog natječaja. U procesu prilagođavanja postupak je prilagođen točno mogućnostima jednog od poduzeća C.I.O.S. grupe. Dakle uvjeti natječaja su bili prilagođeni dozvolama i mogućnostima spomenute grupe, a istovremeno nisu bili uopće ispunjeni zakonski razlozi za iznimnu nužnost. Nije se radilo o događajima koje Grad Zagreb kao javni naručitelj nije mogao predvidjeti (Raić-Knežević, 2019).

Pod pokroviteljstvom zagrebačkog gradonačelnika izgrađen je i najskuplji WC u Hrvatskoj. Poduzeće Tigra čiji je vlasnik Milan Penava izvodilo je radove na dva javna WC-a u Zagrebu čija cijena iznosi 1,5 milijuna kuna, okvirno jedanaest tisuća eura po četvornom metru. Prema riječima Milana Bandića radove je izvodilo poduzeće Gredelj, no Zoran Bundak koji obnaša funkciju pomoćnika direktora u Gredelju pojasnio je stvari, konačan posao dobilo je poduzeće Tigra kao podizvođač Gredelja. Inače Gredelj je 2007. godine izravnom pogodbom dobio od Grada Zagreba posao za postavljanje dva sporna javna WC-a ali je naknadno dio radova prepustio Tigri. Podudarnost je ta da je vlasnik Tigre Milan Penava suprug krsne kume kćerke gospodina Milana Bandića. Povijest je pokazala kako Bandić ne preferira jednokratne poslove pa je tako bilo i u ovom slučaju. Sljedeći posao koji je odradio poduzeće Tigra bila je izgradnja ZET-ove kućice na okretištu tramvaja Črnomerec, kvadratni metar koštao je pet tisuća eura. U zagrebačkom parku Tuškanac obnovljen je drveni paviljon za 2,1 milijun kuna. Obnovu paviljona obavio je podizvođač radova koji je cijeli posao obavio za nešto više od 600 tisuća kuna, a unajmljeni podizvođač unajmljen je od strane poduzeća Tigra koje je ispostavilo konačni račun od spomenutih 2,1 milijuna kuna Gradu Zagrebu (Tportal, 2009).

Generalni urbanistički plan odnosno GUP grada Zagreba predstavlja još jednu od afera koje su se desile u vladajućim krugovima glavnoga grada. Šestero bivših suradnika zagrebačkog gradonačelnika Milana Bandića našli su se pred državnim organima pravde jer su činili malverzacije s GUP-om grada Zagreba iz 2007. godine. USKOK je teretio Željka Horvata, Gretu Augustinović Pavčić, Davora Jelavića, Jadranku Veselić Burvo, Ivicu Franjeka i Vidoju Buluma da su izmjenama GUP-a namjeravano pogodovati Andreji Gazdek. Prvobitnim provedenim građevinskim vještačenjem prema ocjeni vještakinje Melite Bestvine imovinska korist je iznosila oko 68 milijuna kuna. Kako je suđenje odmicalo kraju nalaz iste sudske vještakinje se promijenio i odjednom je iznosio tek 360.000,00 kuna. Tijekom rasprave ispitana je bila i vještakinja koja je dopunom svog nalaza i mišljenja promijenila s prvobitni nalaz. Zatim je ustanovljeno da se u tom slučaju onda nije radilo o znatnoj materijalnoj koristi, već samo o neimovinskoj koristi za investitore. Zbog navedenih razloga na koncu je promijenjen i činjenični opis kaznenoga djela. Gradonačelnik Bandić na kraju nije bio obuhvaćen optužnicom (Tportal, 2019).

4.1. Siva ekonomija unutar Vlade Republike Hrvatske

Ivo Sanader funkciju predsjednika HDZ-a preuzeo je nakon smrti Franje Tuđmana, dok je funkciju predsjednika Vlade Republike Hrvatske obnašao od 23. prosinca 2003. do 6. srpnja 2009. godine. Završio je Nadbiskupijsku klasičnu gimnaziju i bio u sjemeništu, da bi kasnije studirao i na Bogoslovnom fakultetu u Splitu. Javnosti je ponajviše poznat od strane politike i mnogobrojnih afera koje je ostavio za sobom. Na Hrvatsku žalost doba vladavine Sanadera bilo je doba privatizacije a Ivo Sanader vodio je politiku „ubi kravu radi šnicla“, mijenjao bi državne interese za vlastiti profit koji je primao kao mito a koji je bio smiješno nizak u odnosu na ono što je prodao.

Afera HEP – Ivo Sanader i nekadašnji vlasnik Diokija Robert Ježić bili su terećeni zajedno s preminulim direktorom HEP-a Ivanom Mravkom, riječ je tome da je Sanader poticao Mravka da Ježićevoj tvrtki isplati pozajmicu od 15 milijuna kuna i prodaje struju ispod tržišne cijene. Mravka za života Sanaderovi odvjetnici nisu uspjeli ispitati, a on je u iskazu tužiteljstvu teretio bivšeg premijera. Zbog navedenog Sanaderovi odvjetnici ustrajali su na tvrdnji da postupak treba obustaviti. Na sreću Sanadera i Ježića u nesreći Mrvaka obojica su oslobođeni krivnje (Rožić, 2018).

Afera Pliva - 24. i 25. lipnja 2006. godine u tajnosti sastali su se Ivo Sanader, tadašnji predsjednik uprave Plive Željko Čović i Miodrag Žužul. Tema razgovora bila je prodaja Plive, prodaja nacionalnog ponosa po nerealno niskoj cijeni. Proces preuzimanja Plive započeo je 17. ožujka 2006. godine kada je islandski Actavis objavio preliminarnu neobvezujuću ponudu za preuzimanje Plive od 570 kuna po dionici. Plivin menadžment odmah se odazvao i ponudu ocijenio „neatraktivnom“ navodeći kako ona ne odražava potpunu vrijednost i perspektivu kompanije. Naknadno se ponovno javio Actavis povećavši preliminarnu ponudu na 630 kuna po dionici. Mjesec dana kasnije, točnije 29. svibnja Financial Times objavio je kako se u utrkü za Plivu uključio i američki Barr Pharmaceuticals. Krajem lipnja Nadzorni odbor Plive potvrdio je informacije i preporučio ponudu Barr-a u iznosu od 705 kn za dionicu. Nastavljenom tržišnom utakmicom krajem lipnja stigle su još više ponude od strane obje kompanije. Actavis dostavlja ponudu 29. lipnja nudeći 723 kune po dionici, a već sljedećega dana Barr dostavlja novu ponudu ponudivši pritom 20 kuna više odnosno 743 kune po dionici.

Hanfa odnosno „Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga“ 28. Srpnja je primila prvi zahtjev za odobravanjem ponude za preuzimanje od strane Barr-a, dok je zahtjev Actavis-a pristigao 10. kolovoza, odnosno na isti dan kada je Barr-ov zahtjev odobren. Ponuda Barr-a formalno je objavljena 18. kolovoza a Actavis-ova 31. kolovoza u iznosu od 795 kuna za dionicu, obje ponude bile su odobrene od strane Hanfe. Barr je 11. rujna objavio do sad najvišu ponudu , 820 kuna po dionici (Petković, 2011). U jednom trenutku Pliva je počela tajiti ponude Actavis-a što je išlo u prilog Barr-u kao povoljnijem ponuđaču. Nakon upozorenja Hanfe da je prema zakonu o dionicama poduzeće dužno obavještavati burzu o svim ponudama Pliva je učinila ništa, u potpunosti se oglušila na dana upozorenja. Sankcija nije bilo iako je navodno Actavis nudio i do 35% višu cijenu. Na koncu Pliva je završila akvizicijom poduzeća Barr, teškom 2,2 milijarde dolara (Cvok, Rašeta, 2012).

Afera Ina – MOL ozbiljnije stvari počele su se dešavati u srpnju 2003. godine. Nakon javnog natječaja u kojem su u užu krug prošli mađarski MOL, austrijski OMW i ruski Rosnjeft koalicijska Vlada premijera Ivice Račana prodaja je 25 posto plus jednu dionicu Ine mađarskom MOL-u za 505 milijuna dolara. Ljubo Jurčić tada je bio ministar gospodarstva te je zajedno s Zsoltom Hernadiem predsjednikom Uprave MOL-a potpisao dva ugovora. Dioničarski ugovor po kojemu Uprava i Nadzorni odbor Ine imaju po sedam članova a od kojih po pet imenuje hrvatska strana dok ostatak imenuje MOL te drugi ugovor o kupoprodaji dionica. Tijekom studenog 2006. godine 44.000 građana kupilo je dionice Ine putem javne ponude. Cijena je bila 1.690,00 kuna po dionici što je gotovo 50 posto viša cijena u odnosu na prvu fazu privatizacije kada je MOL kupio 25 posto dionica. Dionice su uvrštene na domaću Zagrebačku i inozemnu Londonsku burzu. U navedenoj rasprodaji država je prihodovala oko 2,8 milijardi kuna. U studenom 2007. godine tek treći po redu dionice su kupovali zaposlenici Ine, kupaca je bilo 28.000 a ukupna kupljena količina iznosila je 628.000 dionica što je zapravo prevedeno u postotke nešto manje od 7 posto ukupnih dionica.

Tijekom lipnja 2008. godine sastali su se Ivo Sanader i Ferenc Gyurcsany povodom razgovora o mogućnostima zamjene dionica Ine i MOL-a. U međuvremenu Vlada je primila pismo u kojem OMW iskazuje ponovni interes za sudjelovanje u daljnjoj

privatizaciji Ine. Nedugo nakon već u rujnu iste godine ponovno se javlja MOL, šalje dobrovoljnu ponudu za preuzimanje Ine po cijeni od 2.800,00 kuna po dionici. MOL je pritom objavio da je ključni element njegove regionalne strategije rasta povećanje udjela u Ini. Mjesec dana kasnije upravni odbor Fonda hrvatskih branitelja odlučio je na javnoj ponudi prodati svih 7 posto dionica koliko je Fond posjedovao MOL-u. Po završetku javne ponude MOL je stekao dodatnih 22,15 posto dionica Ine, pribrojivši ranije kupljene dionice ukupni posjed od strane MOL-a u listopadu 2008. godine iznosio je 47,15 posto dionica, dok je Vlada imala 44.83 posto dionica. Time je MOL postao 1. dioničar Ine (Moje Dionice, 2020). Prosinac 2009. godine obilježen je sklapanjem prvog dodatka glavnom ugovoru o plinskom poslovanju kojim je Vlada odgodila MOL-u otkup posla s plinom za godinu dana. U svibnju 2010. godine na zahtjev SDP-ovih zastupnika Sabor je osnovao Istražno povjerenstvo vezano za privatizaciju Ine. Povjerenstvo je trebalo ispitati stavke dopunjenog ugovora između Ine i MOL-a iz 2009. godine zbog sumnje da je Vladin posao o plinskom poslovanju nedovoljno transparentan i upitan po pitanju nacionalnih interesa. U listopadu 2010. godine nakon gotovo pola godine rada Istražno povjerenstvo zaključilo je istragu ali bez ijedne usuglašene točke između vladajuće stranke i oporbe. Nakon toga Vlada je skinula oznaku tajnosti i objavila Glavni ugovor o predmetnom plinskom poslovanju i prvi dodatak Glavnog ugovora. MOL je ponovno objavio javnu ponudu za otkup dionica od malih dioničara nudeći 2.800,00 kuna za dionicu a ponuda se odnosila na institucionalne i privatne investitore koji su posjedovali oko 8 posto od ukupnog broja dionica. Ovaj put posao za MOL nije bio toliko atraktivan kao prethodni jer su stekli samo 0,11 posto i s time povećali ukupnu vlasničku strukturu na 47,26 posto dionica (Moje Dionice, 2020).

U ožujku 2011. godine Hanfa je privremeno stopirala trgovanje dionicama Ine na Zagrebačkoj burzi (Zagrebačka burza, 2020). Razlog tome bio je povećan broj trgovanja predmetnih dionica od strane inozemnih investitora, s toga su zatraženi relevantni podatci. Hanfa je podnijela prijavu DORH-u odnosno „Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske“ zbog sumnje da su stečene sporne dionice kupljene opranim novcem odnosno manipulacijom. Na temelju prijave DORH je pokrenuo istragu o spornoj kupovini dionica Ine od strane stranih investitora iz Mađarske, Cipra i Slovačke. Nakon toga oglasio se MOL u svibnju 2011. godine s priopćenjem da je 1,6 posto dionica Ine predmet opcijskog sporazuma zaključenog

od strane MOL-a, te da je preko brokera na izvan burzovnom tržištu ili na Zagrebačkoj burzi stekao ukupno 0,21 posto dionica Ine potvrdivši da na skrbničkim i podskrbničkim računima zajedno posjeduje ukupno 47,47 posto dionica poduzeća Ina.

Očitovanje MOL-a nije utjecalo na tadašnju situaciju pa je Hanfa ipak podnijela kaznenu prijavu protiv MOL-a i njegovih odgovornih osoba DORH-u zbog osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo manipulacije tržišta i prijevare u gospodarskom poslovanju. Hanfa u rješenju ističe kako je MOL javnom ponudom iz prosinca 2010. godine proklamirao kako je njihov cilj stjecanja dionica Ine da se radnicima Ine i privatnim osobama koje su dionice stekle u inicijalnoj javnoj ponudi pruži još jedna dodatna mogućnost, da po cijeni značajno višoj naspram tržišne prodaju svoje dionice.

Nakon završetka ponude MOL je ponovno kupovao dionice Ine po značajno višim cijenama koje su varirale od 3.650,00 kn do 4.016,00 kn po dionici. Prema tome proizlazi da je osnovni cilj MOL-a od samog početka bio prelazak praga od 50 posto plus jedna dionica u Ini, a što kao javni cilj nije rečeno prilikom objavljivanja javne ponude. MOL je u novom priopćenu pojasnio kako nemaju veze s navodima i optužbama o manipulaciji tržištem, pritom istaknuvši da je provedena zakonita kupovina kojom nije prekršen zakon. U vidu obrane najavili su i upotrebu pravnog lijeka protiv Hanfinih odluka i postupaka.

Od strane USKOK-a potvrđeno je da je protiv Sanadera otvorena istraga zbog osnovane sumnje da je zloupotrijebio ovlasti temeljene na položaju, te primanja mita u iznosu od 75 milijuna kuna od Zsolta Hernadija, predsjednika uprave MOL-a. Zolt Hernardi je pomoću mita „kupio“ preuzimanje upravljačkih prava u Ini. Osim Sanadera USKOK je provodio istragu i nad Damirom Polančecom koji je u to doba obnašao funkciju Sanaderovog zamjenika odnosno potpredsjednika Vlade Republike Hrvatske, te je bio ministar gospodarstva i predsjednik Povjerenstva Vlade za pregovore s MOL-om. Polančec se teretio za počinjenje kaznenog djela zlouporabe položaja odnosno korištenja ovlasti u pomaganju Sanaderu. Na koncu na USKOK-voj meti pronašao se i Hernadija zbog kaznenog djela davanja mita. Zbog navedene situacije DORH je zatražio ispitivanje Hernadija, što je mađarsko tužiteljstvo odbilo s

obrazloženjem da se radi o zaštiti mađarskih nacionalnih interesa, te da ga ne mogu ispitati jer bi prenošenje podataka ugrozilo sigurnost Mađarske. Vlada Sanaderove nasljednice Jadranke Kosor dala je suglasnost za vođenje pregovora s MOL-om kako bi zajednički pristupili drugoj izmjeni i dopuni ugovora o međusobnim odnosima dioničara Ine.

U srpnju 2011. godine Viktor Orban koji i dan danas obnaša funkciju premijera Mađarske Vlade izjavio je da Vlada neće prihvatiti nikakve promjene postojećeg sporazuma između Ine i MOL-a. Ivo Sanader izručen je Hrvatskoj 19. srpnja 2011 godine iz Austrije gdje je bio zatvoren u Salsburškom pritvoru. USKOK-ovoj istrazi došao je kraj 13. rujna 2011. godine a optužnica protiv Sanadera podignuta je deset dana kasnije. U prosincu iste godine protiv bivšeg premijera Sanadera izdan je nalog za uhićenje zbog istrage u pet slučajeva u kojima ga se sumnjiči za korupciju i zloupotrebu položaja. Među niza optužbi stoji i optužba za primanje mita od MOL-a. U međuvremenu obustavljeno je podizanje optužnice prema Damiru Polančecu zbog kaznenog djela zlouporabe ovlasti i položaja jer je USKOK utvrdio da je Polančec za vrijeme pregovora i okončanja ugovara s MOL-om postupao točno prema uputama Sanadera, odnosno nisu potvrđeni dokazi da je Polančec imao saznanja što se zbiva između Sanadera i Hernadija, a kamoli o primanju mita od strane Sanadera. Ponovljen je zahtjev USKOK-a za ispitivanje Hernadija, no uzalud, iz Mađarske nije bilo odgovora. U siječnju 2012. godine Mađarsko državno tužiteljstvo obustavilo je istragu o navodnom podmićivanju u slučaju djelomičnog preuzimanja Ine od strane MOL-a, a Imre Keresztes glavni tužitelj priopćio je kako istragom nije pronađeno ništa što bi upućivalo na kriminalnu aktivnost. Prema USKOK-ovom priopćenju odluka mađarskog tužiteljstva nije imala utjecaja na postupak koji se vodio u Hrvatskoj protiv Hernadija, tako da je istraga protiv njega bila i dalje otvorena.

U studenom 2012. godine bivši premijer Ivo Sanader proglašen je krivim za ratno profinersko u slučaju Hypo banke i uzimanje mita u slučaju Ina-MOL. Tada je nepravomoćno osuđen na jedinstvenu kaznu od deset godina zatvora od strane zagrebačkog Županijskog suda. Od austrijske Hypo banke Sanader je sredinom 1990-tih godina uzeo provizije u iznosu od 3,6 milijuna kuna, za što je dobio 42 mjeseca zatvora. Dodatnih 90 mjeseci zatvora dosuđeno je Sanaderu zbog uzimanja mita od čelnika MOL-a. Prema USKOK-ovim tvrdnjama Sanader je primio

75 milijuna kuna od čelnika MOL-a dok je sud u optužnici utvrdio da je iznos upola manji, 37.5 milijuna kuna. U kolovozu 2013. godine Vlada je zbog nezadovoljstva na način koji se upravlja Inom imenovala pregovarački tim, s tadašnjim ministrom gospodarstva Ivanom Vrdoljakom i Mladenom Pejnovićem, tadašnjim ravnateljem DUUDI-a odnosno Državnog ureda za upravljanje državnom imovinom. Također Vlada je postavila i okvir za pregovore, u kojem je upozoravano na činjenicu da je proizvodnja plina i nafte u Hrvatskoj u vremenskom periodu od 2009. do 2012. godine pala za 14,2 posto, dok je prodaja derivata na hrvatskom tržištu općenito pala za 24 posto, odnosno 2 posto više nego na okolnim tržištima. Rujan 2013. godine započeli su pregovori između predstavnika Vlade i MOL-a naravno o Ini. Po završetku prvog sastanka rečeno je da su obje strane u pregovorima usuglasile tijek i način odvijanja pregovora, te da je načelno dogovoreno da će se sastajati jednom mjesečno. U listopadu 2013. godine raspisana je Interpol-ova međunarodna tjeralica protiv predsjednika uprave MOL-a Hernadija kao i Europski uhidbeni nalog. MOL se odazvao protestnom porukom, priopćivši da hrvatske vlasti krše zakon Europske unije te je najavio da će se protiv toga boriti svim zakonitim sredstvima. Mađarska vlada poručila je da smatra da je slučaj Ina-MOL više nije samo pitanje poslovnih nesuglasica između vlasnika, već da se radi o sumnjivim i nezakonitim postupcima, s toga su zatražili da MOL prikaže reviziju svojeg portfelja. Također Mađarska Vlada je najavila mogućnost prodaje Ininih dionica. U studenom 2013. godine održao se drugi krug pregovora, koji nije doprinio značajnijim pomakom. Naknadno se oglasio MOL priopćivši kako je ovlastio svoj odbor izvršnih direktora koji će započeti s pripremama za prodaju MOL-ovog udjela u Ini. U međuvremenu MOL je zatražio od ICSID-a, odnosno Međunarodnog centra za rješavanje investicijskih sporova da započne arbitražu protiv hrvatske Vlade, navode da je razlog tome kršenje određenih obveza i postupaka u vezi s investicijama u Hrvatskoj od strane MOL-a.

Hernardi je zaradio privatnu tužbu u prosincu 2013. godine pred sudom u Budimpešti od strane Ilone Benhegyi, nekadašnje voditeljice MOL-ove pravne službe. Optužen je za neprimjereno i nezakonito ponašanje vezano za MOL-ovu akviziciju upravljačkih prava u Ini, što je posljedično rezultiralo padom vrijednosti MOL-ovih dionica. Situacija se dodatno zakomplicirala s obzirom na činjenicu da je sadržaj tužbe u Mađarskoj protiv Hernadija identičan onome u Hrvatskoj, odnosno eventualnu presudu iz Mađarske o Hernadijeovj nevinosti bi morali prihvatiti i ostali sudovi unutar

Europske unije, pa bi na taj način automatski bili poništeni uhidbeni nalozi za Hernadija. Treća runda pregovora između Vlade i MOL-a odvijala se u siječnju 2014. godine, tema pregovora bila je istraživanje i proizvodnja. Dan nakon pregovora Ministarstvo gospodarstva objavilo je da je Hrvatska protiv MOL-a podnijela arbitražnu tužbu na međunarodnom sudu za trgovačko pravo u Ženevi, a u cilju proglašavanja izmjena o upravljačkim pravima u Ini i glavni ugovor o plinskom poslovanju iz ugovora 2009. godine ništetnim (Net, 2019).

Vrhovni sud Republike Hrvatske 3. travnja 2014. godine potvrdio je prvostupanjsku presudu županijskog suda u Zagrebu ali je preinačio odluku o kazni. Za primanje mita Sanader je ukupno dobio zatvorsku kaznu na 6 i pol godina, dok je za zlouporabu položaja i ovlasti dobio tri godine zatvora, s toga je izrečena jedinstvena kazna s prvobitnih 10 godina smanjena na 8 i pol godina zatvora. Slučaj se praktički vratio na početak kada je 24. srpnja 2015. godine Ustavni sud Republike Hrvatske poništio dosad donesene presude, te slučaj ponovno vratio prvostupanjskom sudu (Đurđević, 2018). Nešto više od godine dana kasnije u prosincu 2016. godine Europska komisija je zatražila od Hrvatske da učini izmjenu Zakona po pitanju privatizacije Ine, jer se kršila sloboda kretanja kapitala, odnosno poslovna sloboda. Nekoliko dana kasnije premijer Andrej Plenković priopćio je da Vlada zainteresirana nad povratom većinskog vlasništva nad Inom, na način da otkupi cjelokupni paket dionica MOL-a (Net, 2017).

Dan danas u 2020. godini sve je ostalo samo na riječima, Vlada je čak i službenim putem u nekoliko navrata objavila na svojim internetskim stranicama (Vlada Republike Hrvatske, 2019). Promjene u vlasničkoj strukturi Ine nema, Republika Hrvatska i dalje posjeduje nešto manje od 45 posto dionica, dok MOL drži ukupno preko 49 posto (Moje dionice, 2020). Što se tiče Sanadera još uvijek se proteže po sudovima, a neki sporovi su još uvijek aktualni (Poslovni dnevnik, 2020). S druge strane željan slobode vrijeme u zatvoru krati pišući zahtjeve za otpuštanjem ali za sada mu ne ide od ruke (Rožić, 2020).

4.2. Siva ekonomija Istarske županije

U 2019. godini u Istarskoj županiji uhićeno je šest osoba povezano s poslovanjem poduzeća Auto Marketing d.o.o. iz Buja. Optužene osobe osumnjičene su za uvoz novih i polovnih vozila iz ostalih zemalja Europske unije koje su prodavali na području Republike Hrvatske izbjegavajući pritom plaćanje prinosa državi, odnosno poreza na dodanu vrijednost i drugih davanja. Kako je riječ o više desetaka vozila visoke i više klase izbjegnuta su i posebno visoka davanja koje je država bezrazložno nametnula na luksuzna vozila, po principu „ako imaš plati“. Uhićene osobe osumnjičene za utaju poreza na više načina. Putem „nestajućih“ poduzeća preko kojih je lažno prikazan plaćeni PDV, plaćanje do izbjegavanja uobičajenog postupka oporezivanja, uz pritom neosnovanu primjenu protokola oporezivanja marže. Prilikom uvoza novih vozila prikazan je uvoz polovnih i tome slično. Prema prikupljenim policijskim podacima državni proračun je u tom slučaju oštećen za više od četiri milijuna kuna.

Drugi puno češći vid prevare koji prakticiraju trgovci rabljenih motornih vozila podrazumijeva vraćanje kilometara, odnosno umanjeње prijeđenog broja kilometara u odnosu na stvarno stanje. O ozbiljnosti i prisutnosti ove prevare upozorava i Hrvatski autoklub (Hrvatski autoklub, 2012). Vraćanjem kilometraže i prikrivanjem mana motornih vozila preprodavači dovode kupce u opasnost. Često je riječ o istrošenim vozilima koja su estetski dotjerana samo u vidu prodaje dok fizički materijali ne prate vizualno stanje. Nerijetko se radi i o razbijenim vozilima popravljenim jeftinim zamjenskim dijelovima niže kvalitete i tome sl. Prema riječima prometnih stručnjaka prijevare ne poznaju ograničenja, pojedini trgovci toliko su naklonjeni sivoj zoni da preprodaju nekad razbijene automobile popravljene ali bez zračnih jastuka kako ne bi imali dodatnih troškova, što je naravno izvan svakog okvira zakona, etičkih i moralnih načela (Jadrijarević-Tomas, 2020).

Prema statističkim podacima Centra za vozila Hrvatske prosječna starost mopeda u Hrvatskoj iznosi preko 13 i pol godina, motocikla preko 12 i pol godina i automobila preko 12 i pol godina prema podacima iz 2019. godine (Centar za vozila Hrvatske, 2019). Primjerice za usporedbu Njemačka se može pohvaliti s voznim parkom prosječne starosti oko 6 godina, a nerijetko i mlađim, zavisno o promatranom

razdoblju (Statista, 2020). U 2019. godini na tehničkom pregledu je ustanovljena brojka od gotovo pola milijuna neispravnih vozila, odnosno gotovo 22 posto od ukupnog broja pregledanih vozila, prema tome je svako 4,56-to vozilo neispravno. Sljedeća poražavajuća činjenica ukazuje kako je na gotovo pola milijuna neispravnih vozila ustanovljeno više od 2 milijuna neispravnosti, što bi značilo da prosječno neispravno vozilo ima utvrđeno više od četiri neispravnosti (Centar za vozila Hrvatske, 2019).

Država motivira trgovce i preprodavače motornih vozila na rad mimo zakona, jer normalnim odnosno legalnim radom mnogi od njih ne bi imali niti za minimalnu plaću. Nova motorna vozila u Hrvatskoj imaju uglavnom višu cijenu nego u ostatku zemalja članica Europske unije, zbog visokih nameta. Ukoliko se pojedinac i odluči na kupnju novog vozila svake naredne godine pa do 10-te godine starosti automobila morati će plaćati porez na vozilo. Zašto svake godine porez na vozilo ako je porez zajedno uz trošarinu plaćen prilikom kupovine? Zato jer tko ima za novi auto mora imati i za dodatan porez, pametnijeg objašnjenja nema, imaš plati.

Prema podacima najprodavaniji automobil u Hrvatskoj je Škoda Octavia (Milčić, 2019) a prema podacima Ministarstva financija za najprodavaniji automobil u Hrvatskoj s pogonskim motorom osrednje snage plaćati ćete porez u iznosu od 900,00 kuna za prve dvije godine starosti iznositi za svaku godinu, od 2 do 5 godina starosti za svaku godinu po 700,00 kuna i od 5 do 10 godina starosti za svaku godinu po 600,00 kuna (Porezna uprava Republike Hrvatske, 2020). Ukupni trošak približan prosječnoj plaći, 6900 kuna. Zašto odgovora nema ali je porez lijepo raspoređen kroz godine poput rata kredita da platišu previše ne optereti kako ne bi došlo do protesta.

Općepoznato je kako novi automobili drastično gube cijenu, pritom su i skupi te većini građana u Hrvatskoj nedostižni, s toga većina traga za polovnim automobilima. Vlada Republike Hrvatske i u ovom segmentu ima prvoklasna rješenja s visokim nametima čiji se iznos može provjeriti za svako pojedino vozilo putem informativnog kalkulatora na stranicama Carinske uprave (Carinska uprava Republike Hrvatske, 2020). Također na navedenoj stranici jasno se može vidjeti kako iznos trošarina osjetno pada s godinama starosti automobila.

Novi automobili skupi su zbog visokih trošarina i rapidno gube na vrijednosti, uvoz novijih automobila iz inozemstva je skup zbog visokih trošarina, godišnji porez na vozila plaća se do 10-te godine starosti vozila, prosječna Hrvatska plaća je pri dnu ljestvice u usporedbi zemalja članica Europske unije. Vlada Republike Hrvatske čini sve kako bi stimulirala upotrebu starih a samim time i potrošenih automobila. Potrošeni automobili niti jednom oku nisu privlačni a u toj situaciji nastupa umijeće prevare trgovaca odnosno preprodavača automobila i tako se siva ekonomija vrti u jednom začaranom krugu potaknuta vladajućima u ovoj zemlji.

Osim problema prečeste pojave sive ekonomije u trgovini automobilima postoji još ozbiljniji problem, broj prometnih nesreća odnosno pogibija na ne tako kvalitetnim cestama Hrvatske. Stari, razbijeni, često popravljani automobili zasigurno utječu na broj prometnih nesreća i broj poginulih osoba. Kod starih automobila dolazi do zamora materijala, vozilo teže koči, gubi vozna svojstva, čvrstoću materijala i povećana je mogućnost neispravnosti pojedinih dijelova.

Slika 3. Pregled osnovnih pokazatelja sigurnosti cestovnog prometa

Osnovni pokazatelji	Godina										Prosjek
	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	
Prometne nesreće	50.388	44.394	42.443	37.065	34.021	31.432	32.571	32.757	34.368	33.440	37.288
<i>Verižni indeks</i>	94,2	88,1	95,6	87,3	91,8	92,4	103,6	100,6	104,9	97,3	
s nastradalim osobama:	15.730	13.272	13.228	11.773	11.225	10.607	11.038	10.779	10.939	10.450	11.904
s poginulim osobama	493	402	385	355	328	284	317	279	307	297	345
s ozlijeđenim osobama	15.237	12.870	12.843	11.418	10.897	10.323	10.721	10.500	10.632	10.153	11.559
s materijalnom štetom	34.658	31.122	29.215	25.292	22.796	20.825	21.533	21.978	23.429	22.990	25.384

Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (2019. godina)

Prema podacima objavljenih od strane Ministarstva unutarnjih poslova može se reći da je broj prometnih nesreća sve niži iz godine u godinu ali i dalje neprihvatljivo visok. Uzrok tome nisu samo poprilično stari i potrošeni automobili, već i loše ceste, koje su dotrajale, „izlizane“ što bitno utječe na manevarske sposobnosti vozila pa tako i prag zaustavljanja.

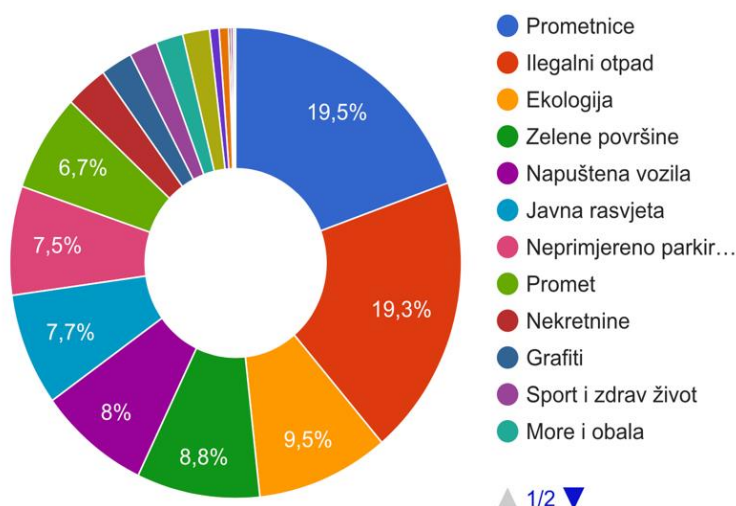
4.3. Siva ekonomija grada Pule

Grad Pula zadnjih nekoliko godina ima problem s otpadom. Gotovo svakodnevno cvjetaju novi ilegalni deponiji kojima grad teško staje na kraj. Razvijena je aplikacija za pametne telefone odnosno web stranica Smart Pula čiji je cilj omogućiti građanima slanje sugestija ili prijavljivanje problematike. Na taj način grad djelomično rješava problem odvozom otpada s ilegalnih odlagališta ali to zasigurno nije dugotrajno rješenje. Grad se bavi posljedicama odnosno odvozom otpada umjesto onog najvažnijeg, uzrokom problema. Sama aplikacija veoma je jednostavna za upotrebu, potreban je pametni telefon pomoću kojega se priloži željena fotografija uz pripadajući opis, pošalji i proces je završen.

Slika 4. Statistički prikaz prijava po kategorijama – Smart Pula

Prijave po kategorijama

Sve prijave imaju barem jednu ili više kategorija u koje spadaju. Na sljedećem grafu prikazuje se postotak prijava, poslova i prijedloga u svakoj kategoriji.

Izvor: Smart Pula (2020.god.)

Pregledavajući internetske stranice koje se bave problematikom grada Pule ili jednostavnim kretanjem kroz grad, šumice, nogostupe i sl., uočljiv je isti problem koji je prisutan u svakom dijelu grada, ilegalni otpad odnosno ilegalna odlagališta otpada. Doseljenici grada Pule razvili su čitav posao na crno. Vjerojatno je gotovo svaki građanin Pule primijetio oglase na uličnim rasvjetnim stupovima, oglasnim pločama stambenih zgrada sl., za odvoz otpada. Prilikom poziva na broj za odvoz otpada nebitno koliko otpada imate ostat ćete začuđeni bizarno visokom cijenom odvoza. Nakon čuđenja ponuditelj usluge branit će cijenu argumentima da će on naknadno morati platiti za zbrinjavanje i razvrstavanje otpada. Mnogi su imali loše iskustvo s korištenjem usluge odvoza otpada kada su odvoz uredno platili a isti se nije adekvatno zbrinuo (Petrović, 2020).

Slika 5. . Prikaz posljednjih prijava - Smart Pula

The screenshot displays the 'Smart Pula' web interface. At the top, there are navigation tabs: 'Prijave' (Reports) with a dropdown arrow, 'Održavanja' (Maintenance), 'Projekti' (Projects), 'Karta' (Map), and 'Statistike' (Statistics). The main content area shows a grid of four report cards, each with a photo of an illegal waste site and a title. The first two reports are titled 'Ilegalno odlaganje otpada na Vallelungi' (Illegal disposal of waste in Vallelungi) and were sent on 20.03.2020. The last two reports are 'Izgubljena reg, tablica u blizini' (Lost sign, sign nearby) and 'Smeće' (Trash). To the right, a sidebar menu lists various entities in Pula, such as 'Grad Pula', 'Pula Parking d.o.o.', and 'Lučka uprava Pula', each with a right-pointing arrow.

Izvor: Smart Pula (2020. god.)

Grad Pula mogao bi stimulirati građane da zajedničkim snagama stanu na kraj nelegalnim radnjama odvoza i odlaganja otpada na nepropisani način. Primjerice građani bi u suradnji s lokalnim komunalnim redarima mogli zabilježiti radnje nelegalnog odlaganja otpada te snimke dostaviti gradu, nakon čega bi grad donosioce nagradio bonom za besplatni mjesečni ulaz na gradski bazen i sl., a protiv počinitelja podnio prekršajnu prijavu. Također bi se u startu trebali prijaviti prijevoznici koji za odvoz otpada nisu izdali popratnu dokumentaciju odnosno račun.

5. Primjeri sive ekonomije u začetcima Republike Hrvatske kao društveno-ekonomska pojava

Od osnutka, tijekom povijesti, kroz sadašnjost i u budućnosti Republika Hrvatska bila je i bit će suočena s djelovanjem sive ekonomije. Franjo Tuđman, Stjepan Mesić, Ivo Sanader, Milan Bandić, Damir Polančec, Željko Sabo samo su neka od značajnijih političkih imena u Hrvatskoj koja su završila iza zatvorskih rešetaka.

Dana 25. lipnja 1991. godine Republika Hrvatska je ustavnom odlukom sabora proglašena samostalnom i nezavisnom državom. Taj datum obilježava početak razvoja formalne i neformalne odnosno sive ekonomije Hrvatske. Prvih nekoliko godina „novopečene“ države predstavljale su izrazito plodno tlo za sivu ekonomiju. Bile su to ratne godine, u kojima je vladao potpuni kaos, čitava pažnja pridodavala se vojsci i poslovima vezanim za rat i oko rata. Kontrola novčanog tijeka pala je u drugi plan, u nekim slučajevima i namjerno. Razmatrajući sa strane rukovodećih domaćih političara mnogi su iskoristili situaciju ali postojali su i mnogobrojni pojedinci koji nisu ostali praznih ruku.

Brod Herman C. Boye bio je prvi brod pun oružja koji je iz bugarske luke Burgas pristao u luku Kopar, bio je to 20. lipanj 1991. godine (Šurc i Zgaga, 2013). Kupci i trgovci oružjem, te njihovi posrednici često su poslovali na „riječ“ odnosno neophodno je bilo povjerenje, jer nakon trgovine ne smiju ostavljati tragove poput: potvrda (o transportu, uplati, isplati i sl.), stanja bankovnih računa i drugih dokumenata a ako je ipak ostavljanje tragova neophodno u njima nije moguće pronaći riječ oružje ili riječi koje sugeriraju nelegalnu trgovinu, kriminal.

Često je oružje u tovarnim listovima bilo opisano kao medicinska oprema, generalni teret, poljoprivredni strojevi, građevinski materijal i tome slično. Prva brodska pošiljka oružja koja je došla u Sloveniju bila je označena kao računalna oprema. Osim pušaka, pištolja i streljiva dopremljeno je protuzračno i protuoklopno oružje. Prikrivanje tragova nezakonitih radnji nastavljeno je i prilikom plaćanja oružja. Pojavio se posrednik između Slovenije i stranog dobavljača, Austrijska kompanija Stalleker GmbH iz Beča. Zanimljivo je da je račun podmiren u dvije rate a uplatitelji

su različiti. Prvu ratu podmirilo je poduzeće Iskra Commerce dok je teret druge rate isplatio Republički sekretarijat za narodnu obranu odnosno Ministarstvo obrane (Šurc i Zgaga, 2013). Slovenija je bila „korak ispred“ Hrvatske i opskrbila se oružjem pravovremeno, prije potpune kataklizme, Hrvatska nije imala previše izbora već je posegnula za logičnim rješenjem i počela kupovati oružje od Slovenije. Trgovina oružjem je cvjetala. Nekoliko mjeseci prije raspada Jugoslavije, kada se većina sudionika pripremala na ratni juriš, slovenski akteri su se bacili na prodaju vojne tehnike iz skladišta JNA. Nakon što su potrošili zalihe JNA, počeli su preprodavati i oružje kupljeno u inozemstvu.

Poduzeće Orbis iz Velenja nije bilo registrirano za trgovanje vojnim oružjem, već isključivo sportskim i lovačkim. Orbis je poslovao u sastavu Gorenja koje je prodavalo oružje u Hrvatsku po poprilično visokim lihvarskim cijenama (Šurc i Zgaga, 2013). Ivan Draušbaher bio je direktor poduzeća paralelno i gradonačelnik Mute. Draušbaher je bio konstantna meta kriminalističkih istraga zbog sumnje o počinjenju kaznenih djela odnosno provođenju nezakonitog poslovanja. Sumnjičen je za preprodaju oružja i utaju novca jer je oružje bilo plaćano gotovinom čime je učinio više kaznenih djela pronevjere i uništenja poslovne dokumentacije. Prema podacima najviše su kupovali pripadnici Hrvatske stranačke formacije HOS a najtraženiji artikl bio je kalašnjikov za koji su plaćali 1.200,00 tadašnjih njemačkih maraka. Već spomenuto poduzeće Orbis u sklopu Gorenja otišlo je korak dalje u svojoj poslovnoj politici prodaje oružja hrvatskim braniteljima po astronomskim cijenama. Općini Zadar prodavali su snajperske puške po nečuvenih 35.000,00 njemačkih maraka po komadu. Pohlepi pojedinih slovenskih snobova nije bilo kraja pa su uz vrtoglave cijene i prevarili Dalmatince za više od 600.000,00 dolara (Šurc i Zgaga, 2013).

Slovenski kriminalisti obratili su se dopisom hrvatskom Interpolu, poslali su zamolbu u kojoj su kolege u Zagrebu zamolili da prikupe što više dokumentacije o Orbisovim poslovima, kao i podatke o kupcima. Dostavljene su i informacije o šest poduzeća i sedam općinskih štabova u Hrvatskoj koji su imali posla s poduzećem iz Velenja. Dogovorili su se kako će međusobno razmijeniti dokumentaciju o trgovini oružjem dok je situacija još bila aktualna, dakle početkom devedesetih godina a sve do dan danas taj dogovor nije realiziran. Svakoga puta kada je Sloveniju potresla afera oko preprodaje oružja tadašnji ministar obrane Janez Janša imao je spreman odgovor,

većinom bi ponavljao kako je država prije osamostaljenja bila prisiljena kupovati oružje u inozemstvu. Razlog je „komunističko“ vodstvo koje je bilo odgovorno za razoružavanje teritorijalne obrane. Već sredinom 1990. godine veći dio oružja teritorijalne obrane bio je nedostupan u skladištima Jugoslavenske narodne armije. Iskoristivši situaciju takozvani „politički vakuum“ nakon prvih demokratskih izbora u Sloveniji oružje je jednostavno bilo zaplijenjeno od strane vojnih oficira. U većini slučajeva oružje se i dalje nalazilo u istim skladištima samo su bile zamijenjene brave, pa su na taj način stavili oružje pod svoj nadzor. Dan danas se tvrdi da je taj čin bio čin veleizdaje ali sve ostaje na pukim riječima. Zanimljivo je kako se gotovo ništa ne zna dan danas o činjenici da je Slovenija i prije postizanja samostalnosti preprodavala oružje u Hrvatsku premda ga je trebala isto koliko i Hrvatska.

Devet mjeseci prije početka sukoba u Jugoslaviji u Kočevskoj Reci usred noći zbog velike tajnosti pripadnici 30. razvojne skupine Teritorijalne obrane utovarili su popriličan broj sanduka u kamione. Prvobitno su utovarili dva manja minobacača kalibra 60 milimetara i pripadajućih 240 mina, četiri teške strojnice kalibra 12,7 milimetara s 4000 metaka i još 2600 različitih metaka, te sve skupa odvezli u Ribnicu u svrhu skrivanja kao preduvjeta za daljnje švercanje (Šurc i Zgaga, 2013). Druga pošiljka bila je znatno veća, obuhvaćala je sto poluautomatskih pušaka s 29.000 metaka, 140 kilograma eksploziva, 376 bombi, 127 protutenkovskih i protupješadijskih mina, 40 tromblonskih mina i jednak broj raketnih bacača za jednokratnu upotrebu, takozvanih Zolja. Oružje je prevezeno prvobitno u blizinu Novog Mesta gdje je tajna paravojna formacija Manevarska struktura narodne zaštite imala tajno skladište iz kojeg ne naknadno dio oružja prebačen na drugu tajnu lokaciju u selu Gabrje. Najveći, najbolji i najdragocjeniji primjerci oružja preostali su za posljednji treći kamion. Nakon dugotrajnog napora ukrcana su dva protuavionska topa kalibra 20 milimetara s tisuću metaka, četiri strojnice kalibra 12,7 milimetara s 14.000 metaka, 200 protutenkovskih mina i 31 000 različitog streljiva. Kamion se razlikovao od prethodna dva jer je imao ceradu s velikim natpisom hrvatskog prijevoznika Čazmatrans. Određeni cjenik nije postojao, cijena se određivala u trenutku po osnovi hitnoće i kao i u svakom poslu pregovaračkim sposobnostima. U takvim okolnostima Slovenija je bila u nadređenom položaju jer su oni imali robu koju je Hrvatska očajnički trebala. Da su se dobro snašli dovoljno je potkrijepiti samo jednim poslom a bilo ih je poprilično. Slovenija je Hrvatskoj prodala oružje za 8

milijuna maraka a čija je tadašnja realna tržišna vrijednost bila 1,2 milijuna maraka. Cijena se uvećavala bez problema za više od 600 posto u odnosu na realnu vrijednost. Slovenija je na taj način ostala bez dragocjenog oružja koje je preprodano u Hrvatsku, dogodilo se to 10. rujna 1990. godine. Prije osamostaljenja Sloveniji je najviše nedostajalo protuavionsko oružje a Anton Krkovič zapovjednik 30. razvojne skupine je preprodavao upravo to oružje u Hrvatsku bez ikakvih posljedica. Zapadnoštajerska regija primila je samo 1800 metaka, Koruška bijednih 300 mina a Notranjska najmanje, samo 120 mina. Situacija je bila slična i u drugim područjima zapovjedništva.

Interesantna je činjenica kako su zapovjednik Anton Krkovič i tadašnji ministar obrane Slovenije Janez Janša bili vrlo bliski. Na Trškoj gori kod Novog Mesta susreli su se 22. studenog 1990. predsjednici Milan Kučan i Franjo Tuđman, a 4. prosinca u Ljubljani ustavne komisije slovenskog i hrvatskog parlamenta (Šurc i Zgaga, 2013). Pripremljen je bio i nacrt sporazuma o oblikovanju konfederacije, koji su 7. prosinca 1990. godine u Celju trebali potpisati predsjednici. Svečanom događaju trebali su prisustvovati i pozvani novinari no ne čudi činjenica kako je događaj naknadno otkazan bez objašnjenja. Sporazum o vojnom savezništvu u konačnici je ipak bio potpisan 20. siječnja 1991. godine a potpisan je od strane Janeza Janše, Igora Bavčara, Martina Špegelja i Josipa Boljkovca. Ozbiljnost ugovora potvrđuje 7. točka, u kojoj piše da će obje republike upotrijebiti sva sredstva, pa čak i vojna ako za to bude bilo potrebe. „Na osnovi sporazuma četvorice ministara i dogovora dvojice predsjednika prihvaćen je stav da je napad na jednu republiku napad na obje“. Razvijena su dva glavna zapovjedna mjesta Zagreb i Ljubljana s primarni zadatkom da vode borbena djelovanja svaki na teritoriju svoje republike. Prve značajnije informacije o preprodaji oružja zaplijenjenog u skladištu Borovnica između dvije interesno prijateljske države iznijela su dvojica informatora državne obrane. Prema njihovim riječima Anton Krkovič je osobno prodavao oružje Hrvatima. Bilo je to oružje iz zauzetog skladišta JNA u Borovnici kojeg je prebacio u skladište u Škrilju te ga naknadno prodavao Hrvatima, u razdoblju od kraja 1991. do početaka 1992. godine, do te mjere da je u kolovozu iste godine prodana i posljednji paket granata.

Prodavači oružja su vozačima jasno su uputili vozače da ne preispituju previše te da se prilikom transporta ponašaju prirodno kao i inače. Oružje su razvozili i kamioni

Ljubljanskog poduzeća Viator a prema tvrdnjama jednog službenika Ministarstvo je prijevoz oružja u Hrvatsku uglavnom plaćalo u gotovini. Špedicijska, logistička i prijevoznička poduzeća većinom su znala da prevoze oružje pa bi nerijetko cijena prijevoza u odnosu na standardnu bila i udvostručena. Niti autoprijevoznici se nisu suzdržavali oko prijevoza opasnog tereta preko granice ali su bili itekako svjesni da naknada za strah u kriminalno svijetu izdašna. Anton Krkovič potencijalne kupce usmjerio bi na Ivana Draušbahera odnosno poduzeće Orbis koje bi izdalo formalnu dozvolu za nabavku oružja dok je Krkovič bio zadužen da prodanu količinu. Broj formalnih dozvola nije odgovarao broju stvarne potrebe kao niti broju prodane količine. Za navedene radnje zanimala se i inspekcija pa čak i ured predsjednika Vlade Janeza Drnovške, čim je to saznao ministar Janez Janša momentalno je zabranio inspekcije u brigadi dok je inspektore koji su si dali oduška pišući o nepravilnostima smijenio do kraja 1993. godine.

Josip Vukina bio je pomoćnik generala Ivana Čermaka i jedan od najpouzdanijih ljudi Vladimira Zagorca. Za švercere oružja u Sloveniji vjerojatno je bio najvažniji kupac u Hrvatskoj, Prema riječima djelatnika Ministarstva obrane Slovenije upravo je Vukina najčešće dolazio po oružje a tada mu je bilo oko 35 godina. Na početku Vukina je nabavljao oružje samo za varaždinski sektor, dok je kasnije za hrvatsko Ministarstvo obrane nabavljao za sva potrebna područja. Nerijetko je novac za kupovinu oružja dobivao na ruke, od strane Vlade Republike Hrvatske. To dokazuje potvrda datirana 26. veljače 1992. godine., kada je preuzeo 140.000,00 njemačkih maraka. Prema pričama imao je toliko snažan utjecaj da je usred noći mogao probuditi tadašnjeg ministra financija Jožu Martinovića i zatražiti da mu ujutro pripremi i nekoliko milijuna maraka u gotovini. U razdoblju oko veljače 1992. godine Vukina je bio stalni gost oružanih skladišta u Sloveniji pa zatim bojišta u Hrvatskoj i tako u krug. Za takve prigode posebno su se otvarale granice, primjerice 26. veljače Vukina je kupio po odobrenju Janeza Janše 1500 automatskih pušaka i 1,5 milijuna metaka za njih a otvaranje granice specijalno za Vukinu zatražio je tadašnji direktor VIS-a Miha Brejc (Šurc i Zgaga, 2013). Prema riječima svjedoka Vukina je bio toliko popularan i čest gost da u slovenskom Ministarstvu pojedini zaposlenici bili uvjereni da je zaposlen u VI. Upravi. Osim kršenja pravila Ujedinjenih naroda zbog švercanja

oružja kršili su se propisi i po pitanju vojnih vježbi. Tako su u lipnju 1991. godine slovenski specijalci obučavali HOS-ovce odnosno Hrvatske obrambene snage. Vježbe su se odvijale na skrivenoj lokaciji Medvedjak.

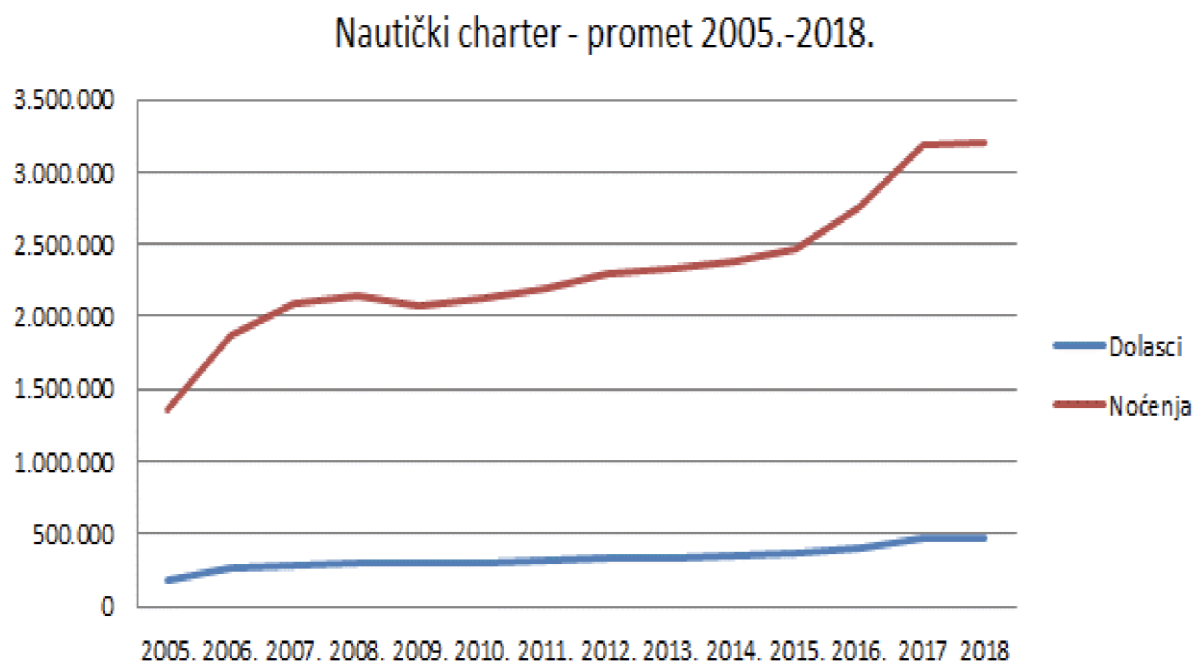
Slovinci već gotovo tridesetak godina uspješno prikrivaju svoju nezakonit i nemoralan posao zloupotrebljavajući političku moć i pravosudne organe. Zanimljiva je činjenica da je Ivan Draušbaher bio usko povezan s Janezom Janšom aktualnim Predsjednikom Vlade Republike Slovenije. Gledajući s druge strane tadašnji vođa sektora kriminalističke policije MUP-a Hrvatske Marijan Benko je naknadno priznao slovenskim kolegama da je razmjenu dokumenata osobno spriječio Franjo Tuđman. Hrvatske i Slovenske glavešine zajedničkim snagama počinile su znatan broj korumpiranih poslova zbog kojih su pojedinci s obje strane zavidno profitirali. Kako bi poslovi ostali tajni što je svakom pojedincu koji je profitirao u interesu međusobno su se štitili godinama, u tolikoj mjeri su zataškane pojedine informacije da predstavljaju misteriju i dan danas. Prema riječima slovenskih novinara Mateja Šurca i Blaže Zgaga „to nije bila obična preprodaja oružja, nego državni biznis, za privatne račune utjecajnih političara“.

6. Siva ekonomija u turizmu

Promatrajući geografska obilježja Republike Hrvatske i njezine prirodne ljepote omogućuju razvoj gospodarstva temeljen na turizmu (Hrvatski hidrografski institut, 2010). Primjerice, u nautičkom turizmu se mnogobrojni turisti odlučuju na polaganje ispita za voditelja brodice, najčešće B kategorije. Sam ispit spomenute B kategorije vrlo jednostavan, iziskuje isključivo teorijsko znanje (osoba koja pristupa ispitu doslovno nikada nije morala niti biti na bilo kakvoj vrsti plovila) koje je skromnijeg karaktera, zapravo dovoljno je naučiti knjižicu od četrdesetak stranica. Osim izuzetne jednostavnosti na polaganje dozvole dodano privlači i ekskluzivno niska cijena naspram inozemstva, ukupni troškovi iznose tek nešto više od pet stotina kuna (zavisno gdje polaznik razvija sliku za potvrdu voditelja brodice). Osposobljeni voditelj brodice B kategorije ima pravo upravljati brodicama i jahtama do 30 bruto tona, ukoliko je stariji od 18 godina snaga motora je neograničena, ograničena je maksimalna udaljenost brodice od kopna koja iznosi 12 nautičkih milja (Središnji državni portal, 2020)

O atraktivnosti Hrvatske kao charter destinacije govori dovoljno činjenica da je Hrvatska charter flota najveća charter flota na svijetu s više od 4370 plovila (Bohutinski, 2019). Nautički charter zadnjih petnaestak godina bilježi značajan porast, čak više od 3 puta, tako su u 2018. godini registrirana gotovo 480.000 dolazaka s više od 3,2 milijuna noćenja.

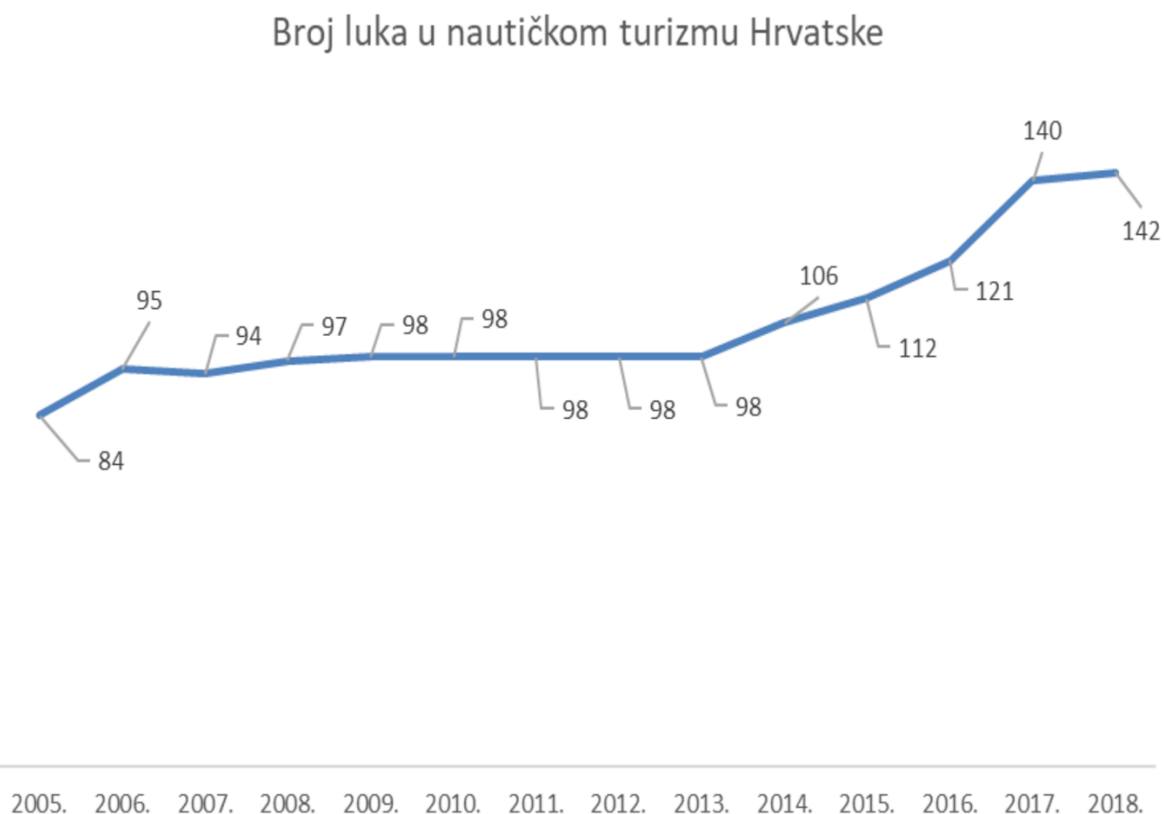
Slika 6. Prikaz posljednjih prijava - Smart Pula

Izvor: Državni zavod za statistiku (2019.god)

Kako je u ekonomiji sve povezano tako i veći broj plovila traži više vezova pa je posljedično i broj luka u nautičkom turizmu svake godine sve veći. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u Hrvatskoj su u domeni nautičkog turizma u 2018. godini poslovale 142 luke, što predstavlja najveći broj u povijesti Hrvatske (Hrvatska turistička zajednica, 2020).

Slika 7. Prikaz povećanja broja luka u nautičkom turizmu Hrvatske kroz godine

Izvor: Državni zavod za statistiku (2019.god.)

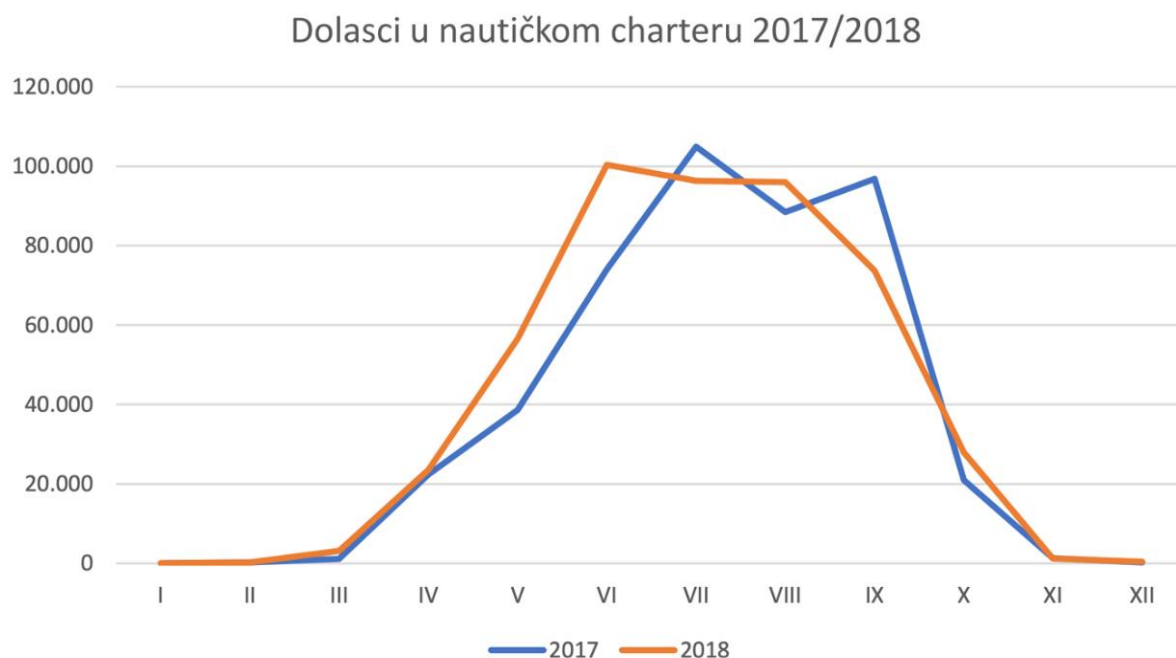
Ponuda chartera je raznolika, od najmanjih plovila na motorni pogon to jest skutera za vodu popularno zvanih Jet-skia do zapanjujućih jahti. Najjeftinije rente su one za Jet-ski na desetak minuta a kreću od dvjestotinjak kuna (Oto nautika, 2020). Gledajući poduzeća koja se bave iznajmljivanjem najmanjih i najjeftinijih plovila uglavnom Jet-skia obično su u ponudi barem 3-4 komada. Navedena količina postoji zbog potrebe odnosno potražnje a uzmemo li u pretpostavku standardno radno vrijeme od 8 sati i pretpostavku da je svaki Jet-ski bio iznajmljen barem trećinu radnog vremena dobijemo 1 sat i 40 minuta po komadu, odnosno ako iznajmljivač posjeduje 3 komada ukupno 8 sati, što je oko pedesetak renti dnevno.

Veliki broj iznajmljivača i veliki broj iznajmljivanja plovila inspektorima predstavlja problem prilikom kontrole, s toga su privatni iznajmljivači često svjesno u prekršaju te izdaju plovila korisnicima koji ne posjeduju odgovarajuću potvrdu o osposobljenosti za upravljanje plovilima (Pomorac net, 2017). Da su kazne previše niske potvrđuje činjenica da je nerijetko cijena iznajmljivanja plovila viša nego kazna za upravljanje

plovilom bez odgovarajuće dozvole (Pomorac net, 2017). Brodica od nepunih 12 metara za koju je dovoljno uvjerenje za voditelja brodice B kategorije nerijetko dostiže cijenu dnevnog najma preko 7000,00 kn (Njuškalo, 2020).

Prema podacima eVisitora o prijavljenim dolascima u nautičkom charteru vidljivo je kako ozbiljnija sezona započinje u svibnju a završava u listopadu, dok vrhunac sezone pripada razdoblju od svibnja do rujna. U navedenim mjesecima, kada posao dostiže vrhunac, dolazi do jaza između potrebne kontrole i broja inspektora, što pogoduje dodatnom razvoju „chartera na crno“.

Slika 8. Usporedni prikaz dolazaka u nautičkom charteru, sezone 2017/2018

Izvor: Hrvatska turistička zajednica (2019.god.)

Turisti slabije platežne moći, obitelji, grupe i sl., ipak se odlučuju za klasični odmor poput hotela ili apartmanima. Gosti koji odsjedaju u hotelima ili apartmanima najbrojnija su skupina. Broj turista u Hrvatskoj povećava se iz godine u godinu, tako uspoređujući ne tako davnu 2010. godinu i prošlu 2019. godinu razlika u broju turista je gotovo dupla.

Slika 9. Ukupni broj dolazaka i noćenja turista u Hrvatskoj

 DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU REPUBLIKE HRVATSKE CROATIAN BUREAU OF STATISTICS							
Županija	County of	2014. ³⁾	2015. ³⁾	2016. ³⁾	2017.	2018.	2019.
Republika Hrvatska	Republic of Croatia	12 914 399	14 175 483	15 463 160	17 430 580	18 666 580	19 566 146
Zagrebačka	Zagreb	53.841	65.653	75.527	86.501	122.950	139.913
Krapinsko-zagorska	Krapina-Zagorje	85.367	95.751	124.585	142.313	160.669	177.835
Sisačko-moslavačka	Sisak-Moslavina	27.516	29.214	29.579	36.640	38.629	38.021
Karlovačka	Karlovac	207.876	245.000	278.965	332.991	353.264	364.517
Varaždinska	Varaždin	45.774	49.614	52.008	61.257	71.150	81.284
Koprivničko-križevačka	Koprivnica-Križevci	16.764	17.893	18.864	18.537	19.591	18.924
Bjelovarsko-bilogorska	Bjelovar-Bilogora	16.076	20.336	20.490	22.556	24.830	24.323
Primorsko-goranska	Primorje-Gorski kotar	2.266.152	2.451.047	2.598.437	2.789.179	2.909.914	2.966.489
Ličko-senjska	Lika-Senj	522.857	574.736	621.129	736.284	789.330	820.648
Virovitičko-podravska	Virovitica-Podravina	12.892	11.308	12.789	14.184	18.023	16.710
Požeško-slavonska	Požega-Slavonia	9.890	10.284	11.654	13.284	16.252	19.706
Brodsko-posavska	Slavonski Brod-Posavina	24.295	23.991	26.569	28.614	34.500	36.759
Zadarska ²⁾	Zadar ²⁾	1.186.908	1.289.862	1.362.206	1.559.419	1.664.467	1.751.741
Osječko-baranjska	Osijek-Baranja	74.026	79.588	89.060	92.239	99.025	107.598
Šibensko-kninska ²⁾	Šibenik-Knin ²⁾	746.177	797.035	817.755	923.233	965.203	1.009.451
Vukovarsko-srijemska	Vukovar-Sirmium	43.709	51.566	69.818	88.942	80.536	80.549
Splitsko-dalmatinska	Split-Dalmatia	2.212.903	2.473.538	2.737.304	3.159.851	3.474.145	3.657.001
Istarska	Istria	3.059.226	3.369.905	3.763.174	4.104.018	4.332.752	4.481.698
Dubrovačko-neretvanska	Dubrovnik-Neretva	1.346.281	1.443.103	1.598.767	1.864.114	2.014.734	2.237.036
Međimurska	Međimurje	48.272	56.442	45.880	70.337	76.415	81.924
Grad Zagreb	City of Zagreb	907.597	1.019.617	1.108.600	1.286.087	1.400.201	1.454.019

Izvor: Državni zavod za statistiku (ožujak 2020. godine)

U 2019. godini najpopularnija je bila Istarska županija s gotovo 4 i pol milijuna dolazaka i noćenja, dok je na drugo mjesto zasjela Splitsko-dalmatinska s gotovo milijun dolazaka i noćenja manje. Virovitičko-podravska županija pronašla se na dnu ljestvice s 16.710 dolazaka i noćenja.

Slika 10. Ukupni broj dolazaka i noćenja domaćih turista u Hrvatskoj

 DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU REPUBLIKE HRVATSKE CROATIAN BUREAU OF STATISTICS							
Županija	County of	2014. ³⁾	2015. ³⁾	2016. ³⁾	2017.	2018.	2019.
Republika Hrvatska	Republic of Croatia	1 461 490	1 622 516	1 748 590	1 837 681	2 021 709	2 212 658
Zagrebačka	Zagreb	21.348	25.243	23.922	24.578	29.704	32.267
Krapinsko-zagorska	Krapina-Zagorje	50.772	55.840	66.979	73.841	83.521	90.705
Sisačko-moslavačka	Sisak-Moslavina	15.692	15.968	16.933	18.102	20.009	18.544
Karlovačka	Karlovac	14.823	18.401	21.661	24.951	27.726	33.727
Varaždinska	Varaždin	24.247	26.350	27.774	29.150	34.015	36.752
Koprivničko-križevačka	Koprivnica-Križevci	10.721	10.349	10.966	11.142	10.738	9.736
Bjelovarsko-bilogorska	Bjelovar-Bilogora	11.520	14.420	14.346	14.959	16.524	15.971
Primorsko-goranska	Primorje-Gorski kotar	256.737	292.413	304.168	316.934	333.043	356.143
Ličko-senjska	Lika-Senj	29.747	33.274	35.932	38.099	42.418	49.820
Virovitičko-podravska	Virovitica-Podravina	9.459	7.958	9.116	9.846	12.859	11.843
Požeško-slavonska	Požega-Slavonia	8.096	8.043	8.726	9.657	11.265	14.054
Brodsko-posavska	Slavonski Brod-Posavina	11.035	10.335	11.268	11.608	12.536	14.313
Zadarska ²⁾	Zadar ²⁾	142.598	157.386	165.964	189.302	211.114	230.099
Osječko-baranjska	Osijek-Baranja	49.632	51.737	57.697	57.481	60.881	66.971
Šibensko-kninska ²⁾	Šibenik-Knin ²⁾	109.987	123.506	121.087	127.467	137.779	160.953
Vukovarsko-srijemska	Vukovar-Sirmium	29.309	36.575	53.318	68.855	66.688	64.678
Splitsko-dalmatinska	Split-Dalmatia	196.581	217.536	232.571	231.659	265.351	292.999
Istarska	Istria	174.289	189.711	222.421	228.926	267.662	303.954
Dubrovačko-neretvanska	Dubrovnik-Neretva	97.829	105.587	109.231	110.296	116.108	124.198
Međimurska	Međimurje	28.955	30.573	23.926	36.963	38.581	41.833
Grad Zagreb	City of Zagreb	168.113	191.311	210.584	203.865	223.187	243.098

Izvor: Državni zavod za statistiku (ožujak 2020. godine)

Među domaćim turistima najpopularnija županija u 2019. godini bila je Primorsko-goranska s nešto više do 350 tisuća dolazaka i noćenja, dok se na drugom mjestu pronašla Istarska županija s 50-tak tisuća manje dolazaka i noćenja. Na posljednjem mjestu nalazi se Koprivničko-križevačka županija s manje od 10 tisuća dolazaka i noćenja.

Slika 11. Ukupni broj dolazaka i noćenja stranih turista u Hrvatskoj

 DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU REPUBLIKE HRVATSKE CROATIAN BUREAU OF STATISTICS							
Županija	County of	2014. ³⁾	2015. ³⁾	2016. ³⁾	2017.	2018.	2019.
Republika Hrvatska	Republic of Croatia	11 452 909	12 552 968	13 714 570	15 592 899	16 644 871	17 353 488
Zagrebačka	Zagreb	32.493	40.410	51.605	61.923	93.246	107.646
Krapinsko-zagorska	Krapina-Zagorje	34.595	39.911	57.606	68.472	77.148	87.130
Sisačko-moslavačka	Sisak-Moslavina	11.824	13.246	12.646	18.538	18.620	19.477
Karlovačka	Karlovac	193.053	226.599	257.304	308.040	325.538	330.790
Varaždinska	Varaždin	21.527	23.264	24.234	32.107	37.135	44.532
Koprivničko-križevačka	Koprivnica-Križevci	6.043	7.544	7.898	7.395	8.853	9.188
Bjelovarsko-bilogorska	Bjelovar-Bilogora	4.556	5.916	6.144	7.597	8.306	8.352
Primorsko-goranska	Primorje-Gorski kotar	2.009.415	2.158.635	2.294.269	2.472.245	2.576.871	2.610.346
Ličko-senjska	Lika-Senj	493.110	541.462	585.197	698.185	746.912	770.828
Virovitičko-podravska	Virovitica-Podravina	3.433	3.350	3.673	4.338	5.164	4.867
Požeško-slavonska	Požega-Slavonia	1.794	2.241	2.928	3.627	4.987	5.652
Brodsko-posavska	Slavonski Brod-Posavina	13.260	13.656	15.301	17.006	21.964	22.446
Zadarska ²⁾	Zadar ²⁾	1.044.310	1.132.476	1.196.242	1.370.117	1.453.353	1.521.642
Osječko-baranjska	Osijek-Baranja	24.394	27.851	31.363	34.758	38.144	40.627
Šibensko-kninska ²⁾	Šibenik-Knin ²⁾	636.190	673.529	696.668	795.766	827.424	848.498
Vukovarsko-srijemska	Vukovar-Sirmium	14.400	14.991	16.500	20.087	13.848	15.871
Splitsko-dalmatinska	Split-Dalmatia	2.016.322	2.256.002	2.504.733	2.928.192	3.208.794	3.364.002
Istarska	Istria	2.884.937	3.180.194	3.540.753	3.875.092	4.065.090	4.177.744
Dubrovačko-neretvanska	Dubrovnik-Neretva	1.248.452	1.337.516	1.489.536	1.753.818	1.898.626	2.112.838
Međimurska	Međimurje	19.317	25.869	21.954	33.374	37.834	40.091
Grad Zagreb	City of Zagreb	739.484	828.306	898.016	1.082.222	1.177.014	1.210.921

Izvor: Državni zavod za statistiku (ožujak 2020. godine)

Izbor inozemnih turista ponavlja se odnosno isti je kao izbor ukupnog broja turista, što je i očekivano s obzirom na činjenicu da inozemni turisti čine gotovo 90 posto od ukupnog broja turista u Hrvatskoj.

Vladu Republike Hrvatske poprilično muče i ilegalni iznajmljivači nekretnina, a posebice iznajmljivači koji to čine u turizmu. Ne postoji službena statistika s točnim brojem iznajmljivanja ali zbog sumnje na veliki broj iznajmljivača na crno koji djeluju u turizmu, osnovan je tzv. „novi Državni inspektorat“. Cilj takvog inspektorata je efikasnija i funkcionalnija borba protiv rada na crno, odnosno svih oblika sive ekonomije.

Državni inspektorat sačinjen je od sedamnaest inspekcija unutar osam ministarstava, a objedinjene inspekcije su:

- a) tržišna inspekcija
- b) sanitarna inspekcija
- c) veterinarska inspekcija
- d) poljoprivredna inspekcija
- e) lovačka inspekcija
- f) šumarska inspekcija
- g) fitosanitarna inspekcija
- h) turistička inspekcija
- i) turistička inspekcija
- j) rudarska inspekcija
- k) inspekcija opreme pod tlakom
- l) energetska inspekcija
- m) inspekcija gospodarenja otrovnim kemikalijama
- n) inspekcija rada
- o) građevinska inspekcija
- p) inspekcija zaštite okoliša
- q) inspekcija zaštite prirode
- r) vodopravna inspekcija.

Vlada predstavlja nelegalne iznajmljivače kao nelojalnu konkurenciju koja predstavlja veliki problem u Hrvatskom turizmu. Smatra se da ilegalni iznajmljivači ruše cijene na tržištu, zbog nižih troškova jer ne plaćaju porez i ostale visoke namete koje plaćaju svi oni koji rade po Zakonu. Kako bi pronašli ilegalne iznajmljivače dosjetili su se genijalne ideje. Tako inspekcija pretraživanjem internetskog preglednika eVisitor-a u kojem moraju biti prijavljeni svi iznajmljivači uspoređuje podatke iznajmljivača s oglasima na poznatijim portalima za rezervaciju smještaja, poput www.Booking.com ili www.Airbnb.com i slično. Iznajmljivač koji se oglašava na bilo kojoj internetskoj stranici ili nekim drugim putem mora biti prijavljen u sustav eVisitor, odnosno broj oglašivača koji iznajmljuju objekt ne smije biti veći od broja prijavljenih u eVisitor-u (Hrvatski turizam, 2020).

Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti kaže sljedeće: Čl. 11., „Prilikom oglašavanja i reklamiranja usluga i isticanja poruka u komercijalnom poslovanju, ugostitelj smije koristiti oznaku propisane vrste i kategorije ugostiteljskog objekta, posebnog

standarda, odnosno oznake kvalitete koja je utvrđena rješenjem nadležnog upravnog tijela, odnosno Ministarstva“ (Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti, 2020). U praksi bi to izgledalo ovako, nakon što inspekcija pronađe oglašivača koji ne postoji u sustavu eVisitor-a, a iznajmljivač pritom posjeduje oznaku propisanu od strane Ministarstva, inspekcija mora dokazati da je iznajmljivač već iznajmio/iznajmljivao objekt bez prijave u sustav, odnosno prijave gostiju. Poprilično učinkovito rješenje, zar ne? Osim što je Hrvatska druga na ljestvici najviših stopa PDV-a unutar Europske unije, Hrvatska se diči i po visini troškova plaća u javnom sektoru. Djelatnici javnog sektora žale se na niske plaće a trošak plaća iznosi golemih 11,3 posto BDP-a po izvješću MMF-a, odnosno Međunarodnog monetarnog fonda (IMF, 2020).

Slika 12. Međunarodna usporedba doprinosa turizma na bruto dodanu vrijednost

	Ref. godina	Bruto dodana vrijednost turizma (mil. eura, bazične cijene)	Bruto dodana vrijednost, (mil. eura, bazične cijene)	Doprinos turizma bruto dodanoj vrijednosti, u %
Austrija	2014.	18.721	604.814	3,1
Danska	2013.	7.424	223.851	3,3
Estonija	2011.	566	14.616	3,9
Finska	2012.	4.312	172.417	2,5
Hrvatska	2016.	4.215	38.696	10,9
Italija	2015.	87.823	1.463.717	6,0
Latvija	2013.	837	20.110	4,2
Litva	2013.	867	31.690	2,7
Mađarska	2012.	4.823	83.634	5,8
Nizozemska	2014.	20.336	604.814	3,4
Poljska	2012.	6.862	344.985	2,0
Portugal	2015.	10.468	156.839	6,7
Rep. Češka	2014.	3.733	141.582	2,6
Rumunjska	2013.	2.627	126.843	2,1
Slovačka	2013.	1.739	67.522	2,6
Slovenija	2014.	1.182	32.503	3,6
Španjolska	2011.	64.756	983.670	6,6

Izvor: Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (lipanj 2020. godine)

Hrvatski turizam je u 2016. godini generirao 11,4 posto od ukupnog bruto domaćeg proizvoda odnosno BDP-a (DZS, 2019). Za realniji prikaz i lakšu međunarodnu usporedbu turizma uobičajena je praksa korištenja pokazatelja uspješnosti BDV-a odnosno bruto dodane vrijednosti. Pogledom na tablični prikaz iznad uočljivo je kako je postotak doprinosa turizma bruto dodane vrijednosti kod Republike Hrvatske daleko viši naspram drugih zemalja, što je zapravo vrlo zabrinjavajući podatak koji

sugerira da se Hrvatska daleko najviše oslanja na prihod od turizma u odnosu na druge zemlje kontinenta.

S toga ne čudi što Vlada Republike Hrvatske neplatiše poreza, neprijavljene radnike, ilegalne iznajmljivače i sl., predstavlja kao neželjenu vrstu, poput uhljeba u turizmu jer ne pridonose državnom proračunu. Gledajući s druge strane ilegalni iznajmljivači ostvaruju kompletan prihod od najma za vlastiti džep, pritom ne puneći direktno državni proračun, ali s druge strane trošenjem tog istog novca pune državni proračun plaćanjem poreza na dodanu vrijednost. Državna služba s druge strane puna je uhljeba čija plaća proizlazi iz državnog proračuna a u koji se vraća trošenjem novca tih istih ljudi. Gledajući s matematičke strane ilegalni iznajmljivači manje štete odnosno više pridonose državnom proračunu ne plaćajući namete nego državni uhljebi koji izvlače novac za plaće.

7. Rad na „crno“

Rad na crno predstavlja ilegalan rad, ima obilježja posla za koji se prema Zakonu zasniva radni odnos i za koji bi trebao biti sklopljen ugovor o radu. Podrazumijeva rad koji osoba obavlja za sebe u svoje ime i za svoju korist i/ili za poslodavca i za to prima određenu ekonomsku korist a da pritom rad nije zasnovan na temelju pravne osnove, odnosno na zakoni način.

Prema „Zakon o zabrani i sprječavanju obavljanja neregistrirane djelatnosti“ pod obavljanjem neregistriranih djelatnosti smatra se sljedeće:

- a) kad pravna osoba obavlja djelatnost koja nije upisana u sudski registar ili drugi odgovarajući registar,
- b) kad pravna osoba nema zakonom propisane akte o ispunjavanju uvjeta za obavljanje registrirane djelatnosti,
- c) kad fizička osoba obavlja djelatnost koju nije registrirala kod nadležnog tijela ili prijavila poreznim tijelima,
- d) kad fizička osoba nema zakonom propisane akte o ispunjavanju uvjeta za obavljanje registrirane djelatnosti,
- e) kad pravna ili fizička osoba obavlja djelatnost unatoč zabrani obavljanja djelatnosti.

Gotovo polovinu navedenog Zakona čine „Prekršajnopravne sankcije“ odnosno članak Zakona čije stavke sadrže opisne informacije i visine novčanih svota u slučaju nepridržavanja Zakona. Tako je za pravne osobe određena maksimalna kazna u iznosu od 50.000,00 kn dok je za fizičke nešto niža, 30.000,00 kn (Zakon o zabrani i sprječavanju obavljanja neregistrirane djelatnosti, 2019).

Razlikuju se ukupno šest vrsta neprijavljenog rada:

- a) obilježja posla sa zasnovanim radnim odnosom ali bez: ugovora o radu, prijave na mirovinsko i zdravstveno osiguranje,
- b) prikrivanje radnog odnosa, rad na temelju različitih obvezno-pravnih ugovora u slučajevima kad takav rad s obzirom na narav i vrstu te ovlasti poslodavca,

ima obilježja posla za koji se zasniva radni odnos. Primjerice, putem ugovora o djelu.,

- c) neprijavlivanje radnika na odgovarajuće radno vrijeme. Primjerice radnik je zaposlen na 4 sata a radi 8 sati,
- d) nezakonito zapošljavanje državljanina treće zemlje bez dozvola za boravak i rad odnosno potvrde o prijavi rada,
- e) neisplata povećane plaće radnicima i neuplaćivanje propisanih javnih davanja za prekovremeni rad, rad noću, smjenski rad te rad nedjeljom i blagdanom,
- f) isplaćivanje plaće ili jednog njezinog djela „na ruke“.

Za državu rad na crno predstavlja „noćnu moru“ što je i logično jer ne mogu ubirati prihode na račun svojih nameta. Rad na crno ne poznaje razliku neto i bruto plaće, niti jedan stup mirovinskog osiguranja, porez, prirez, doprinos za zdravstveno osiguranje, porez na dobit i brojne druge državne namete. Praksa kod ilegalnog rada najčešće podrazumijeva plaćanje u gotovini „na ruke“, pa novac zarađen na takav način predstavlja realnu plaću. S druge strane kod legalno prijavljenog rada plaća stiže s odgodom, odnosno sljedeći mjesec.

Primjer uz pretpostavku da dva radnika imaju isti iznos novčanog primitka za 2. mjesec 2020. godine. Radnik koji je ostvario primitak od ilegalnog rada posjeduje realan novac koji može početi trošiti isti dan kada ga je i primio (troši novac isti mjesec) dok istovremeno radeći legalno zaposlen radnik koji na legalan način ostvaruje prihod od plaće mora čekati na svoj novac preko mjesec dana a koji je u međuvremenu pod konstantnim utjecajem inflacije. Zaključak, za isti novčani iznos radnik koji radi ilegalnim putem posjeduje veću kupovnu moć u odnosu na legalno zaposlenog radnika. Navedeni primjer je samo jedan u nizu „beneficija“ koje podupiru pojedince na nezakonito obavljanje djelatnosti. Fokus bi ipak trebalo pridodati najčešćim uzrocima ilegalnog rada, visokim državnim nametima.

Za izračun troška plaće na donjoj slici za primjer su postavljeni sljedeći parametri:

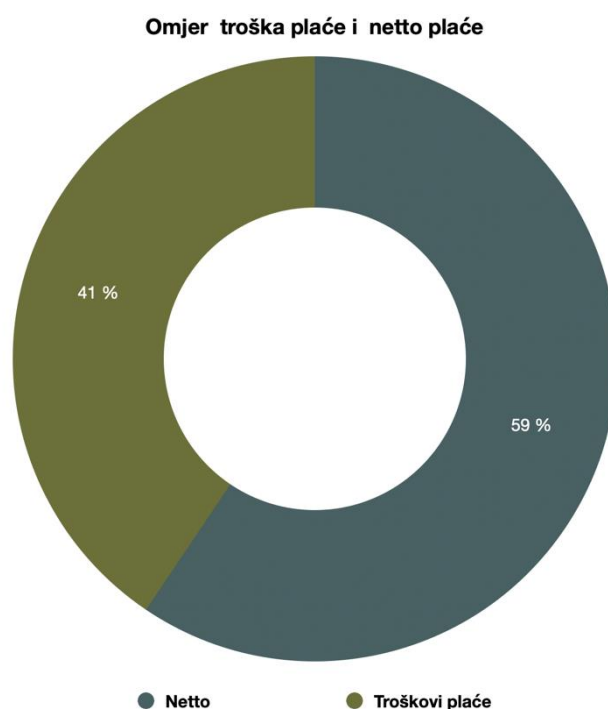
- a) bruto iznos plaće 10.000, kn
- b) mjesto prebivališta Pula – prirez 12.00%
- c) broj uzdržavanih članova – 0
- d) broj djece kao porezna olakšica – 0

Zaključno ukupni trošak plaće za poslodavca iznosi 11.650,00 kn dok je ukupni radnikov neto primitak 6.925,00 kn što iznosi samo 59% od ukupnog troška plaće. Gotovo polovinu od ukupnog troška plaće uzima država putem nameta s toga nije teško vjerovati kako su previsoki državni nameti glavni okidač za naklonost ilegalnom radu.

Slika 13. Prikaz omjera troška plaće i neto plaće

Trošak plaće	
Brutto 1	10.000 HRK
Doprinosi za zdravstveno	1.650 HRK
Ukupni trošak plaće	11.650 HRK

Izračun	
Brutto 1	10.000 HRK
I. stup mirovinskog osiguranja	1.500 HRK
II. stup mirovinskog osiguranja	500 HRK
Ukupno doprinosi iz bruta (20%)	2.000 HRK
Ukupna olakšica	4.000 HRK
Porezna osnovica	4.000 HRK
Porez 1 (24%)	960 HRK
Porez 2 (36%)	0 HRK
Ukupni porez	960 HRK
Prirez (12%)	115 HRK
Ukupno porez i prirez	1.075 HRK
Netto	6.925 HRK

Izvor: izrada autora

S druge strane Hrvatski zavod za zapošljavanje ističe kako postoje mnogobrojne prednosti koje se mogu ostvariti legalnim radom a koje su zakinute kod rada na crno.

Tako legalno prijavljeni radnik ima pravo na: plaćene doprinose za obvezno mirovinsko i zdravstveno osiguranje, višu mirovinu, ostvaruje pravo na novčanu naknadu za nezaposlene u slučaju otkaza, veću kreditnu sposobnost itd.

U cilju suzbijanja ilegalnog rada djeluje državni inspektorat odnosno inspekcija rada koja vrši ciljane inspeksijske nadzore na temelju prijave te na taj način suzbija neprijavljeni rad. Zavisno o vrsti prekršaja, nepravilnostima u radu inspektorat raspolaže sankcijskim mogućnostima:

- a) zabrana obavljanja djelatnosti,
- b) pečaćenje prostorija i postrojenja,
- c) zabraniti pružanje usluga državljaninu treće zemlje,
- d) novčane kazne.

Slika 14. Statistika tržišta rada – stanje na dan 31. ožujak 2020. godine

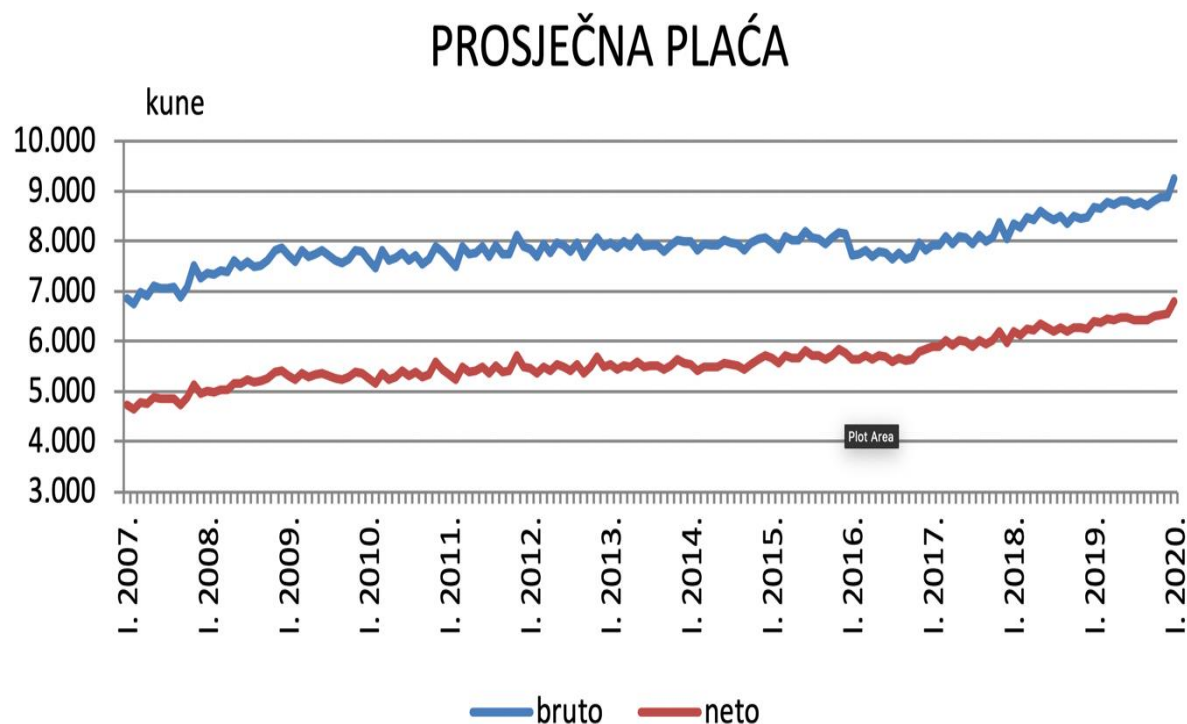

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje (2020.god.)

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u Hrvatskoj su trenutno 142.442 nezaposlene osobe, dok nešto više od trećine ukupnog broja nezaposlenih osoba čine dugotrajno nezaposlene osobe, njih 47.612 (Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2020). Postavlja se pitanje koliki broj ljudi od njih gotovo 150.000

odnosno gotovo 50.000 trajno nezaposlenih može živjeti dulji vremenski period bez prihoda ostvarenih putem rada? Vjerojatno se radi o vrlo malom postotku nezaposlenih koje uzdržavaju ostali članovi obitelji, te su na taj način lišeni primoranog rada na crno.

Slika 15. Volatilnost prosječne plaće u Hrvatskoj

Izvor: Državni zavod za statistiku (2020. god.)

Jedna od najbitnijih stvari u ekonomiji je odnos ponude i potražnje, da ne postoji potražnja za radom na crno ne bi postojala niti ponuda od rada na crno. Mnogobrojni kupci teže kupnji usluga i/ili dobara na crno jer su navedene za njih kao krajnje kupce osjetno povoljnije pa samim time i povećavaju svoju košaricu dobara. Takvu situaciju stvara i potiče država neumoljivim visokim nametima. Javnosti najpoznatiji i najčešće korišteni namet od strane države je porez na dodanu vrijednost odnosno PDV.

Visina poreza na dodanu vrijednost u Republici Hrvatskoj iznosi poražavajućih 25 posto, čime je Hrvatska na drugom mjestu po visini, u konkurenciji zemalja članica Europske unije, odmah iza Mađarske koja prakticira neslavnih 27 posto (Europska

komisija, 2019). Luksemburg primjerice prakticira naplatu PDV-a po stopi od 17 posto, dok Hrvatska za usporedbu ima 47 posto višu stopu PDV-a.

Utjecaj visine PDV-a najbolje se očituje kroz primjer. Za primjer je korištena prosječna isplaćena mjesečna neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama u Republici Hrvatskoj za 2019. godinu, koja je iznosila 6.457,00 kuna (Narodne novine, 2019). Ukupna godišnja plaća iz navedenog primjera iznosi 77.484,00 kn. Kada bi fizička osoba plaću trošila na zakonit način na svako dobro i/ili uslugu plaćala bi i PDV. Za potrebe primjera osoba troši novac isključivo na predmete oporezivanja po stopi od 25 posto. Ukoliko se od ukupne sume od 77.484,00 kn oduzme visina stope PDV-a u Hrvatskoj od 25 posto dobivena je ukupna suma od 61.987,20 kn.

Uzme li se za drugi primjer visina stope PDV-a Luksemburga u visini od 17 posto uz nepromijenjene ostale parametre, onda ukupna suma iznosi isto 77.484,00 kn, oduzimanjem stope PDV-a u visini od 17 posto ukupna suma pada na 66.225,64 kn. Prema danome primjeru uz preduvjet identične ukupne prosječne godišnje plaće građana Luksemburga i građana Republike Hrvatske naši su građani zaknuti za 4.238,44 kn na godišnjoj razini naspram građana Luksemburga odnosno za gotovo 7 posto. Osim što Republika Hrvatska ima napucane poreze u odnosu na ostatak zemalja članica Europske unije, može se pohvaliti i s visinom prosječne plaće, koja spada po visini u zadnju četvrtinu zemalja članica s najnižom plaćom. Visoki porezi i niske plaće, postoji li stimulaturnije tržište za sivu ekonomiju?

Za usporedbu prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj za 2018. godinu iznosila je 802,00 eura odnosno 6.015,00 kuna po tečaju 1 euro = 7.5 kuna, dok je u istom razdoblju u Danskoj iznosila 3.270,00 eura odnosno 24.525,00 kuna (Reinfischer, 2018). Danska kao i Hrvatska je jedna od članica Europske unije koja ima najviše poreze, odnosno visina stope PDV-a iznosi 25 posto, ali je zato prosječna plaća više od 4 puta veća (Europska komisija, 2019).

Tijekom 2018. godine u Hrvatskoj inspekcija rada zatekla je gotovo 350 stranih radnika koji su radili bez potrebite dokumentacije odnosno radili su na crno, dok nekolicina nije imala čak niti dozvolu za boravak. Jedan od stranih radnika koji je radio na crno smrtno je stradao na radnom mjestu, nakon čega je vijest buknila u

javnost, zbog koje se razvila polemika oko odgovarajuće skrbi za radnika odnosno zaštite na radu, posebice na crnom tržištu. Riječ je o tome da određena zanimanja nerijetko uzrokuju profesionalne bolesti, koje zahtijevaju medicinsku skrb, odnosno radnici oboljeli u neformalnom radnom odnosu prepušteni su sami sebi. Druga ozbiljna situacija odnosi se na zaštitu na radu. Postavlja se pitanje kojom razinom zaštite su zaštićeni radnici crnog tržišta, odnosno jesu li uopće zaštićeni ili direktno maksimalno ugrožavaju vlastito zdravlje a možda i život (Galić, 2019). S obzirom na činjenicu da radnicima koji rade na crno plaću isplaćuju poslodavci koji izbjegavaju formalni radni odnos radi viših troškova poslovanja sasvim je izvjesno da je zaštita na radu minimalna ili uopće ne postoji radi istog razloga, smanjenja troškova.

8. Fiskalizacija u Hrvatskoj

Od samog početka formalnog postojanja odnosno svoje neovisnosti Republika Hrvatska ima problem po pitanju djelovanja i širenja sive ekonomije. Aktivisti neformalnog gospodarstva taj obavljaju poslova, ne prikazuju nastale primitke a u najgorim slučajevima nemaju niti osnovano poduzeće i/ili obrt već kompletan posao obavljaju u „sjeni“. Tijekom godina razvoja države, privatnog sektora, turizma i svih ostalih čimbenika koji čine općeniti razvoj ekonomije paralelno se povećavala i stopa sive ekonomije.

Svaka kuna u državnom proračunu od izrazite je važnosti, Hrvatska se već godinama bori s kontinuiranim nedostatkom financijskih sredstava u proračunu, zbog čega se često iznova zadužuje kod inozemnih vjerovnika, kojima mora platiti kamatu na svaku posuđenu kunu (Tportal, 2020). Manjak iz državne blagajne pokušava se nadoknaditi povećanjem poreza odnosno nameta, što je destimulativno za poduzetnički sektor s toga i dolazi do porasta sive ekonomije. Nakon preko 20 godina ne baš tako uspješne borbe protiv rada na crno, ne prikazivanja prihoda i sl., uvedena je fiskalizacija kao konkretno rješenje u borbi protiv sive ekonomije.

Na 6. sjednici Hrvatskoga sabora, održanoj 23. studenog 2012. izglasan je i donesen Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom (Porezna uprava Republike Hrvatske, 2020). Radi jednostavnije i kvalitetnije implementacije zakona postojale su 3 faze implementacije. Prva faza započinje 1. siječnja 2013. godine. i odnosila se na srednje i velike poduzetnike uz obveznike fiskalizacije koji obavljaju djelatnost pružanja smještaja i pripreme hrane odnosno ugostitelji. Druga faza čiji početak datira 1. travnja 2013. godine obuhvaćala je obveznike fiskalizacije koji obavljaju djelatnosti slobodnih zanimanja, trgovinu na veliko i malo te popravak motornih vozila. Posljednja faza 1. srpnja 2013. godine a obuhvaćala je sve djelatnosti koje još nisu bile obuhvaćene a trebale su biti.

Prema „Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom“ fiskalizacija u prometu gotovinom je skup mjera koju provode obveznici fiskalizacije kako bi se omogućio efikasan nadzor ostvarenog prometa u gotovini. Pod obveznike fiskalizacije smatraju se i fizičke i pravne osobe.“ Fizička osoba obveznik poreza na dohodak po osnovi

samostalne djelatnosti prema odredbama zakona kojim se uređuje porez na dohodak, pravna i fizička osoba koja se smatra obveznikom poreza na dobit prema zakonu kojim se uređuje porez na dobit“ (Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom, 2020). Obveznici fiskalizacije dužni su izdavati račun a svaki izdani račun predstavlja dokument – potvrdu o poslovanju, sadrži jedinstveni identifikator računa a to je alfanumerički zapis koji se programski generira iz određenog seta podataka.

Uz jedinstveni identifikator račun sadrži i druge elemente (Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom, 2020):

- a) OIB – osobni identifikacijski broj obveznika fiskalizacije,
- b) datum i vrijeme,
- c) broj računa,
- d) oznaka je li obveznik fiskalizacije u sustavu poreza na dodanu vrijednost,
- e) iznos računa razvrstan po poreznoj stopi (zbrojni iznos naknade i poreza, iznos oslobođenja),
- f) način plaćanja,
- g) OIB – operatera naplatnog uređaja,
- h) zaštitni kod izdavatelja.

Osim izdavanja računa s navedenim elementima obveznici fiskalizacije dužni su Ministarstvu financija odnosno Poreznoj upravi dostaviti i podatke o svim poslovnim prostorima u kojima se obavlja djelatnost a zbog potrebe provedbe postupka fiskalizacije i izdavanja računa podatak o poslovnom prostoru mora sadržavati sljedeće podatke (Zakon o fiskalizaciji i prometu gotovinom, 2020):

- a) OIB,
- b) oznaku poslovnog prostora,
- c) adresu poslovnog prostora,
- d) tip poslovnog prostora,
- e) vrstu djelatnosti koja se obavlja u poslovnom prostoru,
- f) radno vrijeme i radne dane,
- g) datum otvaranja poslovnog prostora,
- h) datum zatvaranja poslovnog prostora,

- i) status poslovnog prostora,
- j) oznaku o izdavanju dokumenta.

Nakon pojašnjenja što je to fiskalizacija, kome je namijenjena i sl., vrijeme je za pojašnjenje njezine suštine, zašto je uvedena i čemu služi. Fiskalizacija predstavlja „oči i uši“ porezne uprave. Činjenica je kako su se nakon uvođenja fiskalizacije prije 7 godina prihodi ugostitelja „preko noći“ udvostručili (Sušec, 2019). Već je iznad spomenuto da svaki fiskalizirani račun sadrži jedinstveni alfanumerički zapis što bi označavalo nemogućnost ispisa istog računa nekoliko puta kako je to prije uvođenja fiskalizacije bila praksa. Također na taj način porezna uprava ima uvid u svaku pojedinu stavku poduzeća, količinu prodanih proizvoda i sl., s toga je vrlo lako pratiti kontinuitet poslovanja svakog pojedinog poduzeća a ukoliko iz njima nelogičnih razloga situacija ne odgovara „kuc kuc porezna“. Kako postoji evidencija za svaki izdani račun ista praksa obuhvaća i stornirane račune koji ponekad moraju biti i pravdani.

Cijene fiskalnih blagajni su astronomske s obzirom na činjenicu da je korištenje fiskalne blagajne nametnuto od strane države. Prema ponudi internetske stranice FISKAL – sve za fiskalizaciju najjeftiniji model blagajne stoji 1.248,75 kn (Fiskal, 2020). Riječ je o prijenosnom Bluetooth POS pisaču koji za rad zahtjeva uparivanje s Android uređajem odnosno dodatni trošak za pametni telefon. Uzme li se za primjer noviji Samsung-ov model pametnog telefona, najnižeg cjenovnog ranga dolazi do dodatnog troška od 1.199,00 kn (HgSpot, 2020).

U prikazanoj kombinaciji POS pisača i pametnog Android telefona koji su nužni za rad ukupni trošak iznosi 2.447,75 kn, za početni model.

Nepristupačne su cijene fiskalnih blagajni za početne modele a kamoli za naprednije modele koji omogućuju efikasniji rad, cijene odlaze u nebo. Primjerice samostojeća blagajna s ugrađenim ekranom na dodir i ugrađenim pisačem stoji 8.748,75 kn (Fiskal, 2020). Ne bi bilo na odmet napomenuti kako se prilikom kupnje uređaja dobije i jednogodišnja licenca s uključenom podrškom a svaka naredna godina plaća se posebno 562,50 kn (Fiskal, 2020). Ako korisnik želi imati kompletan pregled: otpremnice, E-računi, veleprodajni i maloprodajni računi, primitci, kalkulacije, inventura, međuskladišnica, izrada ponuda i sl., morat će posegnuti za kupnjom

Multipos Windows aplikacije za fiskalizaciju. Cijena korištenja aplikacije iznosi 1.875,00 kn za svaku godinu (Fiskal, 2020). Navedena oprema za rad iziskuje dodatne troškove kako bi mogla biti stavljena u opticaj.

Sljedeći visoki trošak predstavlja Internet koji je nužan kao preduvjet za rad fiskalne blagajne. Uzmemo li za primjer najpoznatijeg pružatelja telekomunikacijskih usluga u Hrvatskoj, T-mobile i njihovu dvanaestomjesečnu ugovornu obvezu za srednji paket interneta za poslovne korisnike mjesečni trošak iznosit će 359 kn, odnosno godišnji 4.308,00 kn (Hrvatski Telekom, 2020). Fiskalne blagajne rabe i papir kao potrošni materijal, potrebna je česta zamjena a malo kvalitetnije pakiranje od deset komada košta 67,00 kn (Prominghch, 2020).

Osim nevjerojatno visokih troškova fiskalizacije država je spremna nagraditi sve one poslovne subjekte kod kojih pronalazi nepravilnosti u radu vezane za fiskalizaciju. Prema pojedinim člancima zakona (Čl.34., Čl.34.a,Čl.35.) o fiskalizaciji u prometu gotovinom navode se kazne i do pola milijuna kuna za pravne osobe odnosno poslovne subjekte koji se ne pridržavaju svih propisanih pravila.

Fiskalizacija je osmišljena, stvorena i implementirana kako bi drastično smanjila postojanje sive ekonomije u Hrvatskoj. Osim što je sam proces fiskalizacije ekstremno skup kazne za eventualne propuste ili pogreške prilikom fiskalizacije su abnormalne. Postavlja se pitanje „što je pisac htio reći“, za rad na crno bez trunke fiskalizacije kazne za pravne osobe iznose do 50.000,00 kn a korisnike fiskalizacije kažnjavaju za pogreške prilikom fiskalizacije koja je implementirala kako bi izbrisala rad na crno do 10 puta više, odnosno 500.000,00 kn. Sasvim nelogično ali ispada da je na neki način paradoks istina odnosno da država stimulira rad na crno i ostale oblike sive ekonomije. Situacija je previše bizarna da bi bila istinita pa zaključimo da postoji još jedna mogućnost pogleda na ovu situaciju, Vlada Republike Hrvatske nema dovoljne kompetencije po pitanju financija i stimulacije poduzetništva.

Dok se Vlada Republike Hrvatske bavi “sitnicama“ i šalje inspekciju po pekarama, kafićima i sl., primjerice banke u međuvremenu svake godine izvlače milijarde kune izvan Hrvatske. Ne postoje pravila na razini Europske unije u kojima je određeno oporezivanje građana Europske unije (Europska unija, 2020). Prema tome

Zagrebačka banka uz Privrednu banku Zagreb, Raiffeisenbank-om, Erste bankom i ostatkom društva uredno isplaćuje dividendu dioničarima, svake godine iz dobiti prethodne godine. Iznosi broje nekoliko milijardi kuna a pritom većina novaca odlazi u inozemstvo. Primjerice gotovo 85 posto dionica odnosno vlasništva nad Zagrebačkom bankom ima talijanski UniCredit, što znači da u Italiju odlazi gotovo 85 posto dobiti isplaćene dioničarima (Moje dionice, 2020). No tu priči nije kraj, ukoliko građanin koji živi u Republici Hrvatskoj ostvari kapitalnu dobit od prihoda dividende na istu mora platiti porez na dohodak od kapitala od dividendi.

U slučaju kod dohotka koji je investitor ostvario od isplaćene dividende porez se plaća 12 posto od kapitalnog dobitka, na koji se množi prirez te njihov zbroj iznosi ukupnu sumu koja se odbija od zarade (Porezna uprava Republike Hrvatske, 2020). Primjerice kapitalni dobitak je 100.000,00 kuna, na njih se obračunava 12 posto poreza odnosno u ovom slučaju 12.000,00 kuna koje se množe s visinom stope prireza, grad Zagreb ima stopu prireza od 18 posto (Porezna uprava Republike Hrvatske, 2020) što je 2.160,00 kuna zbrojeno s 12.000,00 ukupno 14.160,00 kuna obveza. Ukupna kapitalna dobit u konačnici se svodi na 85.840,00 kuna.

Problem nastaje što se primjerice kod Zagrebačke banke već spomenute gotovo 85 posto isplaćene isplaćuje dioničarima u Italiju, što „de facto“ da su strani investitori u pogodnijem položaju od domaćih jer ne moraju platiti prirez u Hrvatskoj. Konkretno Zagrebačka banka je u 2019. godini isplaćivala dividendu od 5,79 kuna po dionici a talijanski UniCredit-o posjeduje 260.523.430 dionice. Samo UniCredit-u je isplaćena dobit od 1.566.330.659,70 kuna pomnoženo s 12 posto poreza u Hrvatskoj ostaje samo 187.959.679.164,00 kune dok „ostatak“ ok 1.378.370.980,536 kune su otišle u Italiju, prirez nije plaćen a otišao je novac zaražen na građanima Hrvatske. Hrvatska je u tom slučaju oštećena samo na prirezu ukoliko uzmemo za primjer visinu stope prireza grada Zagreba u iznosu od 33.832.742,25 kuna. Primjer prikazuje samo jednu stranu kompaniju u samo jednoj poslovnoj godini i količinu novca koji naša Vlada dopušta da se legalno izvlači iz ove države. Za primjer možemo uzeti Sjedinjene Američke Države u kojima je porez na kapitalni dohodak koji ostvaruje nerezident gotovo trećinu tog dohotka, odnosno 30 posto, dok je u Hrvatskoj 12 posto (IRS, 2020).

U SAD-ovoj saveznoj državi Delaware porez na dodatnu vrijednost iznosi 0 posto jer pogoduje se građanima, dakle poreza na dodatnu vrijednost nema ili je kao u većini ostalih saveznih država poprilično nizak, dok se kod kapitalnih dobitaka inozemnim ulagačima „guli koža“ (Avalara, 2020). U Hrvatskoj porez na dodanu vrijednost iznosi 25 posto na udaru su građani ali inozemnim ulagačima se pogoduje za kapitalna investiranja za koja su domaći građani zakinuti.

9. Zaključak

Siva ekonomija sastavni je dio ekonomije, a s obzirom na činjenicu da preko 60 posto globalnog radno aktivnog stanovništva djeluje u sivom sektoru moglo bi se reći i obrnuto, ekonomija je sastavni dio sive ekonomije. Promatrajući povijesno, ekonomija je nastala iz sive ekonomije, od međusobne trampe dobara koja nitko nije nadzirao, bez prijave, bez poreza i ostalih nameta. Vlastitim razvojem ljudi su počeli razvijati i prve zakone, poreze, gradove, države, kompletne porezne i bankarske sustave.

Formalnost je postajala sve izraženija a postotak sive ekonomije sve više opadao što je vrijeme dalje odmicalo. Težilo se razvoju društva kao cjeline, odnosno zadovoljenju minimalnih potreba svakog pojedinca, zbog čega je i uveden porezni sustav kako bi se u konačnici dobra mogla raspodijeliti na svakoga. Motiv za zadovoljenje svačijih minimalnih potreba krije se u radnoj snazi. Pojedinaac, ma koliko moćan i bogat bio ne može puno napraviti sam, bez pomoći drugih ljudi. Jednostavno nije moguće zamijeniti novac za kuću, a da je pritom nitko ne napravi.

Ključ leži u ljudskoj brojnosti, kao velikoj radnoj snazi koja je poput radnog stroja. Radnici su ti koji grade stanove, kuće, zgrade, čitava naselja, gradove, države i šire. Vojnici osvajaju i brane osvojeno dok poljoprivrednici hrane svoja i tuđa usta. Vjerojatno je povijest najbolji učitelj, a kroz povijest je vidljivo da je ljudsko društvo najviše napredovalo u sistemima gdje su svi članovi društva bili podjednaki.

Promatranjem povijesti, za vrijeme Jugoslavije dogodio se najveći razvoj društva na tom teritorijalnom području. Privatizacija gotovo nije postojala, sve je bilo „naše“, a ljudi su se upravo tako i ponašali i radili, što je posljedično rezultiralo ozbiljnim razvojem zemlje u svakom pogledu. Jugoslavija je vojno bila moćna a industrija je radila visokim intenzitetom, kao i poljoprivreda i ostale djelatnosti a posla je bilo gotovo za svakoga.

Nakon društvenog napretka pojavili su se nametnuti pojedinci kojima doslovno nikada nije dovoljno. Skup takvih pojedinaca razorio je Jugoslaviju i nastale su današnje neovisne države na tom istom području. Pohlepa pojedinaca često ne

poznaje granice stoga su krenuli u valove privatizacije. Rasprodano je sve što se rasprodati moglo, te je sustav stvorio nove pojedince kojima niti to nije dovoljno. Kako je zemljina težina stalna, nepromjenjiva takvi su i njezini resursi a svakim danom ljudska populacija raste, što znači da dolazi to neefikasne raspodjele zemljinih resursa. Jedan dio svjetske populacije bori se s pretilošću, boluje od raznih bolesti uzrokovanih pretilošću a na koncu nekolicina i umire. S druge strane dio populacije bori se s nedostatkom hrane, pothranjenošću zbog koje i umire. Takvo stanje upućuje na razmišljanje o prirodnoj neravnoteži koju je čovjek uzrokovao neefikasnim gospodarenjem zemljinih resursa.

Čovječanstvo je započelo sa sivom ekonomijom, nastavljeno je paralelno s formalnom ekonomijom, koja je godinama hvatala sve veći zamah, dokle se društvo nije dovoljno razvilo. Gledajući današnju situaciju ponajprije s ekološke strane, zatim prehrambene i zdravstvene sve je više izgledno da će era čovječanstva biti okončana sa sivom ekonomijom. Povijest neumoljivo uči da se na kraju sve vraća na početak. Siva ekonomija, formalna ekonomija samo su prolazne faze koje su rođene s čovječanstvom a s kojim će i nestati. Čovjekova alokacija prirodnih resursa stvara pogubne posljedice za prirodu a čovjek zaboravlja da je on od prirode nastao. Uništenjem prirode automatski će biti uništena i ljudska populacija jer ovisi o njoj.

U radu je potvrđena prva hipoteza „siva ekonomija kao sastavni dio ekonomije“ s obzirom da više od polovice svjetskog radno aktivnog stanovništva djeluje u neformalnom sektoru što prikazuje sektor sive ekonomije raširenijim od sektora formalne ekonomije. Druga hipoteza „trend rasta sive ekonomije u Hrvatskoj“ također je potvrđena statističkim pokazateljima od strane Instituta za javne financije Hrvatske a što je i objašnjiv rezultat s obzirom na visinu poreznih opterećenja.

Hrvatska je u trendu rasta poreznih opterećenja i ostalih državnih nameta zajedno s povećanim brojem javnih službenika. Stvaraju se uvjeti koji pogoduju javnim službenicima umjesto uvjeta koji će poticati poduzetništvo koje privređuje kompletnom društvu. Javni službenici trebali bi biti od pomoći sektoru poduzetništva a ako to ne mogu onda je solidarnije ne raditi nego odmagati kao što je u Hrvatskoj praksa. Neekonomičan broj zaposlenih u javnom sektoru reflektira negativan trend

manjka sredstva u državnom proračunu što se posljedično nadoknađuje većim nametima nad poduzetničkim sektorom.

Restrukturiranje poreznog sustava i restrukturiranje javnih tijela/broja zaposlenih unutar državne službe ključna je strategija za razvoj formalnog gospodarstva Republike Hrvatske. Uređenje poslovanja javnih i državnih službi očitovalo bi se kroz pozitivan trend u državnom proračunu zbog čega bi se posljedično mogle omogućiti poticajne mjere uz smanjena davanja u svrhu razvoja formalnog poduzetništva.

Literatura

Knjige:

1. Andrijanić, I. i D. Pavlović (2012): Menažment međunarodne trgovine, Visoka poslovna škola Libertas, Zagreb.
2. Babić, M. (2007): Makroekonomija, Mate, Zagreb.
3. Benić. Đ. (2012): Mikroekonomija menadžerski pristup, Školska knjiga, Zagreb.
4. Bernheim B.D. i M.D. Whinston (2008): Microeconomics, Mc-Graw-Hill Irwin, New York.
5. Pindyck R. i D. Rubinfeld (2001): Mikroekonomija, Mate, Zagreb.
6. Renko, N. i R. Brečić (2016): Marketing malih i srednjih poduzeća, Školska knjiga, Zagreb
7. Sharma, S. i D. Tomić (2011): Mikroekonomska analiza tržišne moći i strateškog ponašanja poduzeća, Mikrorad, Zagreb.
8. Šurc, M. i B. Zgaga (2013): U ime države, Jesenski i Turk, Zagreb.

Internetske stranice:

1. Airbnb, dostupno na: www.Airbnb.com (24. ožujka 2020.)
2. Alavara, dostupno na: www.alavara.com (16. ožujka 2020.)
3. Američka agencija za zaštitu okoliša, dostupno na: <https://www.epa.gov/vw> (2.ožujak 2020.)
4. Booking, dostupno na: www.Booking.com (24. ožujka 2020.)
5. Borić A. (2020.), Carinska uprava RH, dostupno na: www.carina.gov.hr (10. ožujka 2020.)
6. Centar za vozila Hrvatske, dostupno na: www.cvh.hr (9. ožujka 2020.)
7. 7dnevno (2019.), Dnevno, dostupno na: www.dnevno.hr (18. ožujka 2020.)
8. Državni zavod za statistiku, dostupno na: www.dzs.hr (1. ožujka 2020.)
9. Europska komisija , dostupno na: www.ec.europa.eu (4. ožujka 2020.)
10. Galić G. (2019.), Faktograf, dostupno na: www.faktograf.hr (19 .ožujka 2020.)
11. Fiskal, dostupno na: www.fiskalna-blagajna.eu (21. ožujka 2020.)

12. Petrović B. (2020.), Glas Istre, dostupno na: www.glasistre.hr (27. ožujka 2020.)
13. Hrvatski autoklub, dostupno na: www.hak.hr (11. ožujka 2020.)
14. HgSpot, dostupno na: www.hgshop.hr (18. ožujka 2020.)
15. Hrvatski hidrografski institut, dostupno na: www.hhi.hr (3. ožujka 2020.)
16. Hrvatski telekom, dostupno na: www.hrvatskitelekom.hr (22. ožujka 2020.)
17. Hrvatska turistička zajednica, dostupno na: www.htz.hr (28. ožujka 2020.)
18. Hrvatski turizam, dostupno na: www.hrturizam.hr (28. ožujka 2020.)
19. Hrvatski zavod za zapošljavanje, dostupno na: www.hzz.hr (3. ožujka 2020.)
20. Ipress, dostupno na: www.ipress.hr (25. ožujka 2020.)
21. Rožić I. (2011.), Index, dostupno na: www.index.hr (23. ožujka 2020.)
22. Institut za javne financije, dostupno na: www.ijf.hr (2. ožujka 2020.)
23. IRS, dostupno na: <https://www.irs.gov> (7. ožujka 2020.)
24. Posao, dostupno na: www.posao.hr (13. ožujka 2020.)
25. Rožić I. (2018.) RTL, dostupno na: www.rtl.hr (19. ožujka 2020.)
26. Međunarodna organizacija rada, dostupno na: www.ilo.org (12. ožujka 2020.)
27. Međunarodni monetarni fond, dostupno na: www.imf.org (14. ožujka 2020.)
28. Ministarstvo unutarnjih poslova RH, dostupno na: www.mup.gov.hr (5. ožujka 2020.)
29. Moje dionice, dostupno na: www.mojedionice.hr (30. ožujka 2020.)
30. Narodne novine, dostupno na: www.narodne-novine.nn.hr (13. ožujka 2020.)
31. Danas hr. I HINA (2019.), Net, dostupno na: www.net.hr (17. ožujka 2020.)
32. Numbeo, dostupno na: www.numbeo.com (16. ožujka 2020.)
33. Itai Rentals (2020.), Njuškalo, dostupno na: www.njuškalo.hr (20. ožujka 2020.)
34. Oto nautika, dostupno na: www.oto-nautika.hr (23. ožujka 2020.)
35. Pomorac, dostupno na: www.pomorac.hr (31. ožujka 2020.)

36. Porezna uprava, dostupno na: www.porezna-uprava.hr (4. ožujka 2020.)
37. Poslovni hr. (2020.) Poslovni dnevnik, dostupno na: www.poslovni.hr (7. ožujka 2020.)
38. Pregled svjetske populacije, dostupno na: www.worldpopulationreview.com (8. ožujka 2020.)
39. Proming HCH, dostupno na: www.peominghch.hr (7. ožujka 2020.)
40. Reinis Fischer, dostupno na: www.reinisfischer.com (27. ožujka 2020.)
41. Ivanda R. I. (2020.), RTL.HR, dostupno na: <https://www.rtl.hr/vijesti-hr/novosti/hrvatska/3801503/rtl-doznaje-ivo-sanader-uputio-zahtjev-za-pustanje-iz-zatvora-sud-ga-odbio/> (22. ožujka 2020.)
42. Jadrijević T. S. (2020.), Slobodna Dalmacija, dostupno na: www.slobodnadalmacija.hr (23. ožujka 2020.)
43. Smart Pula, dostupno na: www.smartpula.com (23. ožujka 2020.)
44. Središnji državni portal, dostupno na: www.gov.hr (14. ožujka 2020.)
45. Statista Research Department (2020.), Statista, dostupno na: www.statista.com (11. ožujka 2020.)
46. Martinčević Z. (2019.), Tportal, dostupno na: www.tportal.hr (20. ožujka 2020.)
47. Raić K. A. (2019.), Telegram, dostupno na: www.telegram.hr (24. ožujka 2020.)
48. Milčić M. (2019.), Večernji list, dostupno na: www.vecernji.hr (22. ožujka 2020.)
49. Ćorć T. (2019.), Vlada Republike Hrvatske, dostupno na: www.vlada.gov.hr (3. ožujka 2020.)
50. Zagrebačka burza, dostupno na: www.zse.hr (2. ožujka 2020.)
51. HINA (2019.), Zagreb info, dostupno na: www.zagreb.info (10. ožujka 2020.)
52. Josipović I. (2020.), Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/548/Zakon-o-fiskalizaciji-u-prometu-gotovinom> (1. ožujka 2020.)
53. Grabar K. K. (2020.), Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/151/Zakon-o-ugostiteljskoj-djelatnosti> (1. ožujka 2020.)
54. Josipović I. (2019.), Zakon o zabrani i sprječavanju obavljanja neregistrirane djelatnosti, dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/472/Zakon-o-zabrani-i-sprjecavanju-obavljanja-neregistrirane-djelatnosti> (1. ožujka 2020.)

Znanstveni članci:

1. Aksentijević N.K. (2003.), Economic inequality and the influence of salaries on income inequality in the Republic of Croatia, str. 42.-49., dostupno na: file:///C:/Users/Ines/Downloads/efri_2003_1_karaman_denona.pdf (3. ožujka 2020.)
2. Asea P. K. (1996.), The informal sector: baby or bath water? A comment, str. 163.-11., dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S016722319600022X> (18. travnja 2020.)
3. Bejaković P. (2015.), A revision of the shadow economy in Croatia: causes and effects, str. 422.-440., dostupno na: [file:///C:/Users/Ines/Downloads/A_revision_of_the_shadow_economy_in_Croatia_causes_and_effects%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ines/Downloads/A_revision_of_the_shadow_economy_in_Croatia_causes_and_effects%20(1).pdf) (15. ožujka 2020.)
4. Belev B. (2003.), The Informal Economy in the EU Accession Countries: Size, Scope, Trends and Challenges in the Process of EU Enlargement, str. 12.-20., dostupno na: https://books.google.hr/books/about/The_Informal_Economy_in_the_EU_Accession.html?hl=hr&id=MXpdwGauxhAC&redir_esc=y (17. travnja 2020.)
5. Domac A. (2002.) (Ne)učinkovitost sudbene vlasti u Hrvatskoj kao jedan od uzroka neslužbenoga gospodarstva, str. 353.- 364., dostupno na: file:///C:/Users/Ines/Downloads/domac_bejakovic.pdf (11. ožujka 2020.)
6. Đurđević Z. (2014.), Nedostatni i irelevantni ustavni razlozi za ukidanje kaznenih presuda po ustavnoj tužbi bivšeg predsjednika vlade RH u predmetu "INA MOL", str. 3.-11., dostupno na: https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Zlata_Djurdjevic%2C_Nedostatni_i_irelevantni_ustavni_razlozi_za_ukidanje_kaznenih_presuda_po_ustavnoj_tuzbi.pdf (5. ožujka 2020.)
7. Edgar L. F. (1990.), Defining and estimating underground and informal economies: The new intuitional economics approach, str.2.-16., dostupno na: <https://econwpa.ub.uni-muenchen.de/econ-wp/dev/papers/0312/0312003.pdf> (10. ožujka 2020.)
8. Galinec D. (2002.), Neslužbeno gospodarstvo u vanjskoj trgovini, str. 199.-209., dostupno na: <file:///C:/Users/Ines/Downloads/galinec.pdf> (6. ožujka 2020.)

9. Loayza N. V. (1996.), The economics of the informal sector: a simple model and some empirical evidence from Latin America, str. 7.-14., dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167223196000218?via%3Dihub> (13. Travnja 2020.)
10. Lovrinčević Ž. (2006.), Maastricht criteria and the inclusion of underground economy-the case of Croatia, str. 5.-82., dostupno na: file:///C:/Users/Ines/Downloads/CES_9_lovrincevic_maric_mikulic.pdf (5. ožujka 2020.)
11. Matković A. (2013.) Siva ekonomija duga, str. 35.-44., dostupno na: file:///C:/Users/Ines/Downloads/MTS_AUORSKI_TEKST2.pdf (7. ožujka 2020.)
12. Mervar A. (1991.), Privredna kretanja i ekonomska politika, str.5.-13., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/pkiep> (20. travnja 2020.)
13. Mikulić D. i Madžarević S. (2002.) Procjena neslužbenoga gospodarstva u poljoprivredi, industriji i trgovini, str. 7.-11.,dostupno na: <https://www.bib.irb.hr/95285> (20. ožujka 2020.)
14. Ott K. (2002.), Neslužbeno gospodarstvo u Republici Hrvatskoj : 1990-2000., str. 5.-22., dostupno na: <file:///C:/Users/Ines/Downloads/ott.pdf> (9. ožujka 2020.)
15. Schneider F. (2003.) Veličina i razvoj sive ekonomije i radne snage u sivoj ekonomiji u 22 tranzicijske zemlje i 21 zemlji OECD-a: što doista znamo?, str. 3.-15., dostupno na: <file:///C:/Users/Ines/Downloads/schneider.pdf> (2. ožujka 2020.)
16. Stučka T. (2002.), Neslužbeno gospodarstvo u turizmu, str. 175.- 180., dostupno na: [file:///C:/Users/Ines/Downloads/stucka%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ines/Downloads/stucka%20(1).pdf) (13. ožujka 2020.)
17. Šunjerga M. (2011.), Novi zakon protiv sive ekonomije, str. 1., dostupno na: <http://www.poduzetnistvo.org/news/novi-zakon-protiv-sive-ekonomije> (7. ožujka 2020.)
18. Švec M. (2009.), Siva ekonomija u Hrvatskoj, str. 418.-434., dostupno na: <file:///C:/Users/Ines/Downloads/svec.pdf> (12. ožujka 2020.)

Popis slika

Slika 1. Prikaz trošarine prema g/km CO2 za dizelsko gorivo	9
Slika 2. Razvoj sive ekonomije u Hrvatskoj kroz godine	Error! Bookmark not defined.
Slika 3. Pregled osnovnih pokazatelja sigurnosti cestovnog prometa	25
Slika 4. Statistički prikaz prijava po kategorijama – Smart Pula.....	26
Slika 5. . Prikaz posljednjih prijava - Smart Pula.....	27
Slika 6. Prikaz posljednjih prijava - Smart Pula.....	36
Slika 7. Prikaz povećanja broja luka u nautičkom turizmu Hrvatske kroz godine.....	37
Slika 8. Usporedni prikaz dolazaka u nautičkom charteru, sezone 2017/2018	38
Slika 9. Ukupni broj dolazaka i noćenja turista u Hrvatskoj.....	39
Slika 10. Ukupni broj dolazaka i noćenja domaćih turista u Hrvatskoj	40
Slika 11. Ukupni broj dolazaka i noćenja stranih turista u Hrvatskoj.....	41
Slika 12. Prikaz omjera troška plaće i netto plaće	47
Slika 13. Statistika tržišta rada – stanje na dan 31. ožujak 2020. godine	48
Slika 14. Volatilitnost prosječne plaće u Hrvatskoj	49

Sažetak

Ekonomija u stvarnosti predstavlja silu koja ima moć povezivanja apsolutno svih djelatnosti svjetskih zemalja. Pojedinci nemaju opciju izbora žele li biti dio ekonomije, već su prisiljeni, jer jedino putem ekonomskog sustava u modernoj zemlji mogu ostvariti pravno na osnovne namirnice neophodne za život. Prema vlastitim psihofizičkim mogućnostima, sposobnostima i preferencijama čovjek može biti pripadnik mikro i/ili makro razine formalno zakonski priznate i neformalne - sive ekonomije čije je djelovanje uglavnom izvan zakonskih okvira. Na tržištu egzistiraju mnogobrojni pojedinci, skupine, organizacije, interesna udruženja itd., koje u konačnici krase zajednički cilj, što je mogući veći profit. Novac često „zasljepljuje“ čovjeka, koji gubi zdrav razum i spreman je štošta učiniti kako bi ga se domogao, ponekad i na rubu zakona ili pak i korak dalje izvan okvira zakona. Cilj svakog državnog vrha trebao bi se očitovati u pronalasku optimalne visine stope državnih nameta. Kada bi visina nameta bila dovoljno niska oni bi se izbjegavali u manjem broju a s druge strane dovoljno visoka za namirenje javnih potreba. Vlada bi svojim poduzetničkim djelovanjem trebala stimulirati gospodarstvo jer je ekonomičnije uzeti nižu stopu nameta od većeg broja gospodarstvenika nego obratno. Suzbijanje sive ekonomije je poželjno ali nikada dovoljno učinkovito, podsjeća na „borbu s vjetrenjačama“.

Ključne riječi: ekonomija, siva ekonomija, neformalno gospodarstvo, tržište, korupcija.

Summary

Economy, in reality, has the power to connect all activities of the world's countries. People do not have the option to choose if they want to be a part of the economy but are already forced because only through the economic system, in modern countries, can they legally obtain essentials for life. According to one's psycho-physical abilities, abilities and preferences, someone can belong to micro or macro level of a formally legally recognized and informal economy whose activities are largely outside of legal framework. On the market exists numerous people, groups, organizations, interests, etc., on the market that embody a common goal, to make bigger profits. Money can blind a man, who loses his sanity and is ready to do what he needs to get there, sometimes on the edge of the law or a step over the law. The goal of every state leadership should be manifesting in finding the optimal level of the state levies. When the level of levies would be low enough, they would be avoided in smaller numbers, but on the other hand, if high enough, can meet public demands. The government, with its entrepreneurial activity, should stimulate the economy because its economical to take the lower rate of the levy from a large number of entrepreneurs than vice versus. Suppressing the grey economy is desirable but never sufficient enough and reminds of the "fighting windmills.

Keywords: economy, grey economy, informal economy, market, corruption.